

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Infohariduse osakond
Raamatukogunduse ja infokeskkonnad õppekava

Katre Ilmjärv

**JÕGEVA MAAKONNA RAHVARAAMATUKOGUDE
ARENGUKAVADE KOOSTAMIST SOOSIVAD JA PIDURDAVAD
TEGURID**

Lõputöö

Juhendaja: lektor Vallo Kelder, MA

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ARENGUKAVA	6
2. ÜLEVAADE JÕGEVAMAA RAHVARAAMATUKOGUDEST	10
3. JÕGEVAMAA RAHVARAAMATUKOGUDE JUHATAJATE SEISUKOHTADE ANALÜÜS ARENGUKAVADEST	13
4. JÕGEVAMAA OMAVALITSUSJUHTIDE SEISUKOHAD RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUKAVADEST	18
4.1. Rahvaraamatukogud Jõgevamaa valdades	19
4.2. Vallavanemate ja rahvaraamatukogu juhatajate koostöö	22
4.3. Rahvaraamatukogu arengukava koostamist soosivad ja pidurdavad tegurid	25
4.4. Miks ei ole rahvaraamatukogudel Jõgevamaal arengukava?	26
4.5. Rahvaraamatukogud omavalitsuste arengukavades	28
4.6. Jõgevamaa omavalitsusjuhtide koostöö Jõgevamaa Keskraamatukogu direktoriga	33
5. JÕGEVAMAA LINNAPEADE SEISUKOHAD JÕGEVA MAAKONNA LINNARAAMATUKOGUDEST	36
KOKKUVÕTE	42
KASUTATUD ALLIKAD	45
LISAD	48
Lisa 1 Intervjuus kasutatud küsimused vallavanematele	48
Lisa 2 Intervjuu küsimused linnapeadele	49
Lisa 3 Jõgeva maakonna rahvaraamatukogud ja nende arengukavade olemasolu	50
SUMMARY	52

SISSEJUHATUS

Erinevad asutused, ettevõtted, organisatsioonid arenevad ja peavad arenema, et ajaga kaasas käia. Kindel suund tagab efektiivsema töö, selle üheks väljendusvormiks on arengukava. Oluline on luua ühtne pilt hetkeolukorrast, olulisematest probleemidest ja arenguvajadusest ning anda koondhinnang.

„Igasugune juhtimine saab olla edukas vaid siis, kui on olemas tulevikuvision ning seda konkretiseerides püstitatud eesmärgid ja leitud vahendid nende saavutamiseks“ (Normak 1997, lk 6). Töö autori poolt kirjutatud seminaritööst “Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.” (Ilmjärv 2012) selgus, et Jõgeva maakonna rahvaraamatukogudel puuduvad iseseisvad arengukavad. Rahvaraamatukogudel puudub arengukava, kuna keegi ei nõua seda: omavalitsus ei pea arengukava oluliseks ning praeguses majanduslikus olukorras on tähtsam säilimine kui arenemine. Samas on rahvaraamatukogude juhatajad üldiselt rahul sellega, mis on kirjas valdade üldistes arengukavades. Autori poolt kirjutatud seminaritööst selgus, et rahvaraamatukogude juhatajad peavad arengukava soovivateks teguriteks seda, et arengukava kaudu saab näidata rahvaraamatukogu tugevusi, nõrkusi, probleeme ja arenguvajadust ning vald suhtub seeläbi rahvaraamatukogusse kui väärilisse partnerisse ja see tagab kindlustunde edasise suhtes. Arengukava võimaldab asutuse tööd paremini planeerida ja püstitada erinevaid eesmärke, kuhu asutus jõuda soovib. Pidurdava tegurina tõid rahvaraamatukogude juhatajad välja, et valdades on väga halb majanduslik olukord, millest tulenevalt ei ole küsimus arenemises, vaid püsima jäämises. Lisaks märgiti, et omavalitused ei pea arengukava lihtsalt oluliseks ega nõua seda. Samuti on mõningatel juhtudel tõsiseks probleemiks arengukava koostamise vajalike oskuste puudumine.

Antud lõputöös toob autor välja põhjused, miks Jõgeva Maakonna rahvaraamatukogudel ei ole arengukavasid ning kas omavalitsusjuhid soovivad rahvaraamatukogude arengukavasid eraldiseisvate dokumentidena. Seadusandlus seda dokumenti raamatukogudelt ei nõua.

Läbi vaadates elektronkataloogi ESTER, kasutades otsimootorit Google ning uurides kirjandust, selgus, et rahvaraamatukogude arengukavasid maakondades ei ole piisavalt uuritud, seetõttu on töö uudne. On kirjutatud küll mõned seminaritööd, mis käsitlevad ühe või teise konkreetse raamatukogu arengukava (Haljaste 2003, Leini 2003, Niit 2013), kuid antud töö kajastab probleemi põhjalikumalt

ning on jätkuks autori poolt kirjutatud seminaritööle „Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.“ (Ilmjärv 2012). Kui seminaritöös vaatles autor arengukavadega seonduvat raamatukogujuhatajate poolt vaadatuna, siis käesolevas lõputöös uurib autor omavalitsusjuhtide suhtumist raamatukogude arengukavade koostamisse.

Töö valmimisest on huvitatud Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu, kuna töö annab ülevaate Jõgeva maakonna kohalike omavalitsusjuhtide või kultuurikomisjoni liikmete arvamustest ja mõtetest rahvaraamatukogu arengukava kohta. Valminud uurimustöö saadab autor kõikidele Jõgevamaa rahvaraamatukogude juhatajatele ning ka kõikidele Jõgevamaa omavalitsusjuhtidele. Töö autori arvates on arengukavade olemasolu rahvaraamatukogudes oluline ja tähtis dokument. Miks see dokument on vähestel rahvaraamatukogudel, seda töö autor uurib oma lõputöös.

Töö autori arvates on rahvaraamatukogude arengukavade uurimine tähtis, sest:

1. arengukava määratleb rahvaraamatukogu strateegilised eesmärgid ning tegevused;
2. arengukava on aluseks rahvaraamatukogu iga-aastase tegevuskava koostamisel;
3. arengukava olemasolu on üks põhjuseid, mis aitab tagada rahvaraamatukogu jätkusuutlikkuse.

Lõputöö on kirjutatud Jõgeva maakonna omavalitsusjuhtide vastuste analüüsi põhjal. Jõgeva maakonnas on 28 raamatukogu (vt lisa 3). Kolm raamatukogu kuuluvad Põltsamaa Vallaraamatukogude koosseisu. Nendeks on Adavere, Esku, Lustivere. Maakonnas on kolm linnaraamatukogu – Jõgeval, Mustvees ja Põltsamaal, Põltsamaa linnaraamatukogu täidab ka maakonna keskraamatukogu ülesandeid.

Antud lõputöös kasutas töö autor kvalitatiivset lähenemisviisi ning andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud. Uurimuses kasutatud meetod oli kombineeritud vabast vestlusest ja kindlatest küsimustest. Töö autor otsustas intervjuu kasuks, kuna selle käigus oli kõige parem esitada täiendavaid küsimusi. Mõne vastaja puhul on ehk vajalik nii mõnigi täpsustav küsimus. Autor kaasas lõputöö valimisse omavalitsuse juhid, sest vastavalt Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele on kohalikul omavalitsusel kohustus korraldada vallas ja linnas rahvaraamatukogude ülalpidamist (KOKS RT I 1993). Jõgeva maakonnas on kümme omavalitsust ning kolm linna, seetõttu oli valimi suuruseks 13.

Töö eesmärgiks on uurida kohalike omavalitsusjuhtide ja omavalitusliikmete arvamuste varal Jõgevamaa rahvaraamatukogude arengukavade koostamise soovivaid ning pidurdavaid tegureid.

Töö koosneb viiest peatükist.

Esimeses peatükis avatakse arengukava olemus, tuuakse välja, mis on areng, mis on arengukava ning millised on arengukava neli aluskomponenti. Käsitletakse planeerimisest ning SWOT analüüsi, mille aluseks võtmine on üks võimalustest koostada head arengukava.

Teises peatükis on kirjeldatud Jõgevamaa rahvaraamatukogude 2012. aasta olukorda. Ülevaade toetub Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu 2012. aasta aruandele (Kultuuriministeerium 2012).

Kolmandas peatükis luuakse ülevaade maaraamatukogude ja linnaraamatukogude direktoritelt intervjuudes saadud tulemustest, toetudes autori poolt 2012. aastal kirjutatud seminaritööle „Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.“ (Ilmjärv 2012). Vastused leitakse muuhulgas järgmistele küsimustele:

- miks ei ole rahvaraamatukogudes Jõgevamaal arengukavasid,
- millised on tegurid, mis soosivad arengukava koostamist,
- millised olulisemad punktid peaksid olema kirjas arengukavas

Neljandas peatükis analüüsitakse Jõgevamaa omavalitsusjuhtide/liikmete vastused esitatud küsimustele. Viiendas peatükis analüüsitakse Jõgevamaa kolme linnapea vastuseid intervjuus (vt lisa 2) esitatud küsimustele. Töö lõpeb kokkuvõtva osaga.

1. ARENGUKAVA

Arengukava on kontseptsioon, mis defineerib organisatsiooni arengu. Rahvaraamatukogu arengukava on rahvaraamatukogu arengut käsitlev ametlik dokument. Seda võib nimetada ka strateegiaks või pikemaajaliseks plaaniks. Arengukava on eesmärgipärane planeerimine ning see pole dokument ainult üheks aastaks, vaid selle eesmärgiks on rahvaraamatukogu tasakaalustatud areng pikemaks ajaks. Arengukaval põhinevas arendustegevuses saab eristada nelja aluskomponenti (Haljaste jt 2007, lk 64).

- 1) arengu kavandamine kui protsess, mille tulemuseks on arengukava;
- 2) arengukava kui dokument, mis sisaldab arengu kavandamise protsessis kokkulepitut;
- 3) arengukava elluviimine kui protsess, mille käigus eelnevalt kokkulepitu ära tehakse;
- 4) arengu seire kui protsess, mis hindab muutusi arendustegevuse objektis ning annab tagasisidet arendustegevuse edukuse kohta.

Et mõista arengukava vajadust, tuleb lahti defineerida/mõtestada, mis on üleüldse areng.

”Areng on kellegi või millegi eelnevast seisundist väljakasvav muutumine. Tavaliselt mõistetakse arengut positiivse nähtusena, järkjärgulise muutumisena paremuse suunas. Arendamine on olemuslikult suunatud tulevikku – lähtudes olemasolevast seisundist, püütakse tänaste otsustega muuta tuleviku olukordi.” (Haljaste jt 2007, lk 62) ”Arenduse subjekt on arendaja, objekt aga millegi või kellegi areng, see tähendab arenev üksus. Arendajaks võib olla nii üksikisik, organisatsioon kui ka nende võrgustik.” (Haljaste jt 2006, lk 63).

Omavalitsuse arengukava on Eestis seadusega sätestatud. Arengukava on vahend suhtlemiseks ja läbirääkimisteks partneritega väljaspool omavalitsust (Holm jt 2004).

”Eduka kohaliku arendustegevuse keskseid eeldusi on toimiv kohalik partnerlus omavalitsusorganite, hallatavate asutuste, kodanike, kodanikeühenduste, kohalike ettevõtete ja teiste kogukonna aktiivsete tegijate vahel. On selge, et kohaliku arengu edendamisel ei piisa üksnes kohaliku avaliku võimukandjate jõupingutustest. Hoopis tulemuslikum on osapoolte ühine võimalustele ja võimetele vastav osalus kavandatu elluviimisel.” (Haljaste jt 2007, lk 87)

”Hea arengukava ülesandeks on aidata omavalitsusel pidevate muutustega edukalt hakkama saada” (Noorkõiv 2002, lk 13). Seega arengukava rahvaraamatukogudel annab parema kaasrääkimise võimaluse kohaliku elu arendamisel. Ka on valla arengukavade läbivaatamisel ja koostamisel

lihtsam rahvaraamatukogude probleemidesse süveneda ja neid rahvaraamatukogude plaanidega arvestada valdade tegevuskavade koostamise ja eelarvete vastuvõtmisel. Kindlasti on väga oluline iga-aastane tegevuskava koostamine ja sellest kinnipidamine. "Arengukava on kokku lepitud eesmärkide ja tegevuste kogum, mille abil püütakse tulevikus saavutada parimat tulemust ja tagada tasakaalustatud areng" (Torma valla arengukava 2011, lk.3). "Arengukava – pikemaajalisest arengustrateegiast lähtuv lähemate eesmärkide saavutamist kavandav dokument" (Jõgeva valla arengukava 2012, lk.7).

Arengukava aitab arendada organisatsiooni järk-järgult ning tulevikus muutustega edukamalt toime tulla. Arengukava aitab luua tulevikunägemuse, aitab muuta tänaste otsustega homset olukorda. Rahvaraamatukogu arengukava aitab kindlamalt vaadata tuleviku poole ning seista vastu ühiskonna poolt tulenevatele muutustele, see dokument annab tuge, et tagada raamatukogu parim ning tasakaalustatum areng tulevikus.

Arengukava koostamise juures tuleb keskenduda küsimustele: milline on see muutus ja kellele või milleks me seda arengut vajame? Nendele küsimustele vastuse leidmine on arengukava koostamise juures tähtis.

Tegutsemisele eelneb mõtlemine. Oluline osa on mõelda rahvaraamatukogu välistele ja sisemistele faktoritele, aga ka sündmuste või ürituste eelnevalt paika pandud ajakaval. Seega on eesmärkide püstitamine ja nende saavutamise teede kindlaks määramine, juba toimunud tegevuste ja hetkeseisu hindamine, hinnangute põhjal järelduste tegemine, uute eesmärkide formuleerimine ning nende eesmärkide saavutamiseks vajalike praktiliste meetmete/abinõude väljatöötamine. Planeerimisega määratakse kindlaks raamatukogu tegevussuunad ja eesmärgid tulevikus. Peamised ja pikemaajalised eesmärgid peavad olema kajastatud raamatukogu arengukavas.

Tegevuskava koostatakse tavaliselt üheks aastaks - vajalik raamatukogu tegevuse lähtepunktide fikseerimiseks. Kui plaanid on paigas, saab nende järgi tööd korraldada ja vajadusel korrigeerida (koordineerida) sisemist tööd ning ei teki peataoleku ja määramatuse tunnet.

"Arengu planeerimine – missiooni, visiooni, arengu- ja tegevuseesmärkide ning konkreetse tegevuskava paikapanek – on iga organisatsiooni üheks peamiseks ülesandeks. Pole oluline, missuguses valdkonnas tegutsete – on see rahandus või noorsootöö – ilma konkreetse tulevikunägemuseta ja selle elluviimise plaanita on raske edukas olla." (Holm jt 2004, lk 5)

Iga arengukava koostamine algab missioonist ja visioonist.

Missioon on kirjeldatud põhjendus sellest, miks organisatsioon üldse on olemas. Missioon peab vastama küsimusele “miks me üldse olemas oleme?” – mis on meie eksisteerimise mõte. Hea missiooni sõnastamisel peab saama vastused küsimustele- Kes me oleme; mille nimel me teeme, et näha kõrgeimaid eesmärke ja ka see, millele on muutused suunatud; näidata sihtgrupp, nende huvid ja vajadused; millele on tegevus suunatud ja kindlasti tuua välja, mida me teeme. Seega missioon peab olema:

- Lühike, kergesti arusaadav ja meelde jääv, pandlik ning eristav.
- Milles seisneb raamatukogu roll?
- Mida lühemalt õnnestub missioon kirja panna, seda parem! (Vahtramäe ja Pöld 2009)

Visioon on eesmärkide kinnitus. Visioon peab aitama vastata küsimusele, kuhu me läheme ning milline on olemus pikemas perspektiivis st lühike organisatsiooni tegevuse kirjeldus mingil momendil tulevikus. Visioon peab esitama väljakutse ja panema inimesed pingutama oma eesmärkide saavutamiseks. Visiooni pikkus on tavaliselt kuni veerand lehekülge, samas võib lühema ja konkreetsema visioonisõnastuse arengukavas ka pikemalt ja detailsemalt lahti kirjutada.

Visioonil kui strateegia ühel elemendil on kolm üldist põhitunnust (Haljaste jt 2007, lk 147):

- 1) see viitab tulevikule
- 2) see kirjeldab ideaali;
- 3) sellega kaasneb tahe soovitud suunas liikuda ning püüdlus tegevusi fookusseerida ja ühildada valitud suunas liikumise toetamiseks.

Visioon annab vastuse küsimusele, millist tulevikku nähakse ja oodatakse.

Planeerimisega käib kaasas keskkonna analüüs: SWOT analüüs võimaldab välja selgitada välis- ja sisekeskkonnast tulenevad ohud ehk SWOT analüüsi kaudu saab anda ülevaate olukorra kirjeldustele.

Väliskeskkonnast tulenevalt näiteks lugemishuvi vähenemine, elanikkonna vähenemine, lugejate vähene huvi kaasaegsete infootsinguvõimaluste kasutamiseks.

Sisekeskkonnast tulenevad mõjud on ruumide kitsikus, kvalifitseeritud kaadri puudus, elanikkonna vähene informeeritus raamatukogu pakutavatest võimalustest, võlgnikud jne.

„Kui SWOT-analüüs ei alga soovitud lõpptulemuse või eesmärgi defineerimisega, võib see osutada kasutuks. Kui on määratletud selge eesmärk, siis saab selle eesmärgini jõudmiseks kasutada SWOT-analüüsi abi.“ (SWOT-analüüs 2012)

SWOT: Tugevad küljed (*Strengths*)

Nõrgad küljed (*Weaknesses*)

Võimalused (*Opportunities*)

Ohud (*Threats*)

Arengukava annab võimaluse end kontrollida, sest arengukava vaadatakse iga aasta üle ja täiendatakse. Selline iga-aastane ülevaatamine võimaldab meie enda tegevust analüüsida: tugevdada eesmärke, hinnata strateegiaid ja tegevuse efektiivsust. Vajadusel muuta strateegiaid ja/või tegevust. Tegevuskava peab kontrollima, vastasel juhul võivad püstitatud eesmärgid jääda saavutamata.

Kui arengukavas esitatud eesmärkide saavutamiseks pole midagi tehtud, siis tekib võimalus vaadata üle organisatsiooni juhi tegevus ja nõuda arengukavasse sätestatu täitmist.

Teades, mis on hea arengukava ning mille järgi areneda, annab see võimaluse areneda koos organisatsiooniga.

2. ÜLEVAADE JÕGEVAMAA RAHVARAAMATUKOGUDEST

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu asub Põltsamaal. Keskraamatukogu koordineerib kogu Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude tööd, ning olulisemaks tööks maakonna rahvaraamatukogude jaoks on töö, mida tehakse keskraamatukogu kogude arenduse osakonnas. Selle osakonna tööks on info kogumine uudiskirjanduse kohta, selle põhjal anoteeritud tellimisnimekirjade koostamine, maakonna koondtellimuste edastamine kirjastustele ning vahendusfirmadele (AS Apollo Raamatud, AS Rahvaraamat jt.), saabunud teavikute raamatukogunduslik töötlemine, teavikute andmete sisestamine Jõgeva maakonna koondkataloogi RIKS, arvestuse pidamine maakonna raamatukogudesse keskraamatukogu kaudu tellitud teavikute üle.

Kultuuriministeeriumi kodulehel on kirjas kõikide Eesti maakondade rahvaraamatukogude aruanded Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude aruandest (Kultuuriministeerium 2012) selgub järgmist:

„Jõgeva maakonnas on 1. jaanuari 2013. seisuga 28 rahvaraamatukogu: 25 maa-, sealhulgas üks vallaraamatukogu, kaks linna- ning maakonnaraamatukogu“ (vt lisa 3).

Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude ülesandeks on tagada info ja kultuuri võrdõiguslik kättesaadavus, mida Jõgeva rahvaraamatukogud maakonnas ka täitsid.

Viimased aastad olid mõjutatud majandusraksustest ning sellest sõltus ka rahvaraamatukogude toimetulek. Osalise tööajaga töötab neli raamatukogu: Kasepää (0,8), Raja (0,8), Tapiku (0,75) ja Vägeva (0,5).

Kasutajaid registreeriti 2012. aasta 13 046 sealhulgas lapsi 3 730, mis on 28,6% kogu registreeritud kasutajatest. Füüsilisi külastusi oli 260 378 sealhulgas 80 816 lastekülastusi, mis on 31% füüsilistest külastustest ning virtuaalseid külastusi 71 636, laenutusi kokku 449 188 sealhulgas laste laenutusi 71 693 mis on 16% kogu laenutustest. Virtuaalkülastused kasvasid 2012. aastal 35%, raamatukogudevahelised laenutused kasvasid 29%. Võrreldes eelneva aastaga oli langenud kasutajate registreerimine, füüsiliste külastajate ja laenutuste arv.

Jõgeva maakonna rahvaraamatukogud laienesid e-maailma ehk interneti. Blogid ja kodulehed on maakonnas kokku 18 raamatukogul. Autori arvates on see väga oluline võimalus suhelda raamatukogu lugejatega ning muuta rahvaraamatukogu selle kaudu nähtavamaks. Facebooki kontot

omavad kaheksa rahvaraamatukogu. Suhtluskanali kasutamine annab võimaluse tutvustada raamatuid ja seeläbi kasvatada uusi lugejaid. Raamatute tutvustamine aitab tuua lugeja tagasi raamatute maailma või uue lugeja puhul luua kontakti raamatutega. Ürituste reklaamimine läbi suhtluskanalite on toonud rahvaraamatukogule juurde uusi rahvaraamatukogu kasutajaid.

Jõgeva maakonna rahvaraamatukogudes viidi läbi kultuuriperioodika kohalkasutuse registreerimine, kus selgus, et kõige populaarsemad väljaanded on „Sirp“, „Looming“ ja „Akadeemia“.

Jõgeva maakonna kõik 28 rahvaraamatukogu on nähtavad Raamatukogude Info- ja Kataloogisüsteemis RIKS. Kõik rahvaraamatukogud laenutavad elektrooniliselt ning kogud kajastuvad e-kataloogis 100%.

2012. aastal alustati maakonnas kodulooandmebaasi täiendamist retrospektiivselt maakonnalehe „Vooremaa“ ning valla- ja linnalehtede materjalidega. Kodulooandmebaasi täiendatakse iga valla rahvaraamatukogu juhataja subjektiivsele arvamusele toetudes, lisades kodulooandmebaasi erinevaid artikleid omavalitsuse lehtedest.

Endiselt on paljudes maakonna raamatukogudes probleemiks vananenud infotehnoloogia, kuna seda ei ole rahaliste vahendite puudumisel mitmeid aastaid uuendada saadud. Kõige probleemsemad on AIPi arvutid. Aruandeperioodil osteti maakonna raamatukogudesse kaheksa arvutit ning kuus paljundus-, skaneerimis- ja kopeerimisseadet. Jõgeva vald leidis vahendid ja võimaldas Jõgeva valla kõigil viiel raamatukogul vastavalt vajadusele soetada endale uut infotehnoloogiat. Maakonnas on kokku kaheksa e-lugurit, 2012 aastal e-lugereid juurde ei ostetud.

Ükski Jõgeva maakonna rahvaraamatukogu aruandeperioodil uusi ruume ei saanud ning maakonna raamatukogude aastatepikkused ruumi- ja remondiprobleemid ei leidnud ka muul moel lahendust.

Jõgeva maakonna keskraamatukogu poolt koostatud aruandest (Kultuuriministeerium 2012) selgus, et Puurmani vald on vallaarengu- ning tegevuskavasse sisse kirjutanud eesmärgi leida rahvaraamatukogudele teised ruumid. Kuna praegused ruumid on täiesti amortiseerunud ning jäänud raamatukogudele kitsaks. Katastroofilises olukorras on Elistvere ja Tõikvere raamatukogud, sest puudub keskküte, väga külm on. Samuti ei ole neis ette võetud remondi- ja katuseparandustöid, mis halvendavad veelgi nende kahe rahvaraamatukogu olukorda. Rahvaraamatukogude ruumid ei vasta vajadustele, seega ei ole ruumid kõlbulikud raamatukoguteenuse osutamiseks. Aastaid on Jõgeva Linnaraamatukogu ruumid olnud suure küsimärgi all. 2013. a. on lubatud otsustada, kas Jõgeva Linnaraamatukogu jääb senistesse ruumidesse renoveerimist ootama, viiakse üle vabanevasse koolihoonesse või ehitatakse juurde mitmfunktsionaalne hoone linna kultuuri ja

huviharidusasutustele. Välja pakutud asukoht gümnaasiumide ühendamise käigus tühjaks jäävas koolihoones on raamatukogutöötajate arvates täiesti ebasobiv just oma ebasoodsa asukoha tõttu. Jõgeva Linnaraamatukogu asub hetkel majas, mis on täiesti amortiseerunud - 2012. a. talvel töötati veetrassi kinnikülmumise tõttu kaks nädalat veeta, ei saanud kasutada tualette. Põltsamaa Vallaraamatukogus ja Voore raamatukogus lisandusid probleemidena läbijooksivad katused. Voorel said uputuses lisaks laele kannatada põrand ja seinad ning märgusid ka raamatud, mis tulid maha kanda. Tilkumine jätkub ning olukorra paranemist võib loota alles 2013. a. suvel.

Antud aruandes on välja toodud rida rahvaraamatukogude probleeme, kitsaskohti, mille peaksid rahvaraamatukogude juhatajad oma arengukavadesse sisse kirjutama. Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude aruandes toodud probleeme ei ole olemasolevates valdade arengukavades kajastatud. Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude eesmärgiks on pädev personal. Seisuga 01.01.13. töötas maakonna raamatukogudes 54 raamatukoguhoidjat. Kõrgharidusega raamatukoguhoidjaid on 28, neist raamatukogundusliku kõrgharidusega 19. Keskhariidusega on 26 raamatukoguhoidjat, neist on raamatukogundusliku haridusega 17. Seega rahvaraamatukoguhoidjad, kes omavad erialast haridust on 67%. Aastal 2012 oli raamatukoguhoidja kutsekoolituse läbinud 14 raamatukoguhoidjat. Raamatukoguhoidjad vanuses 18-34 aastat on 2%, 35-44 aastaseid 22%, 45-54 aastaseid 37%. Vanuses 55-64 aastat 31% ning 65 aastased ja vanemad 7% töötajatest. Tutvudes Jõgeva maakonna keskraamatukogu poolt koostatud aruandega, selgus, et 18 – 44 aastaste töötajate osakaal on ainult 24%, samas kui 55 aastaste ja vanemate osakaal on 38%, kusjuures töötajad, kes on vanemad kui 65 aastat on 7%. Noorte osakaal on väike, kuid see ei saa ka suurenedagi, kui pensioniealine töötajaskond ei loovuta oma kohta noortele, kes on omandanud erialase hariduse.

Arvestades pikemaajalist majanduslikult keerulist aega, oli raamatukogude tegevus olnud stabiilne, sest vallad ei ole panustada suutnud arendustegevusele ja täienduskoolituse finantseerimise võimalused olid kesised. Rahvaraamatukoguhoidjad on leidnud tee sotsiaalmeediasse ja kasutanud ära sealseid reklaamivõimalusi.

Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude aruandest (Kultuuriministeerium 2012) selgub, raamatukogud on kasutajatele vajalikud, mis annab raamatukoguhoidjale motivatsiooni oma töö jätkamiseks, olgugi et raamatukoguhoidjad hakkavad säästulainel töötamisest ja elamisest väsima.

3. JÕGEVAMAA RAHVARAAMATUKOGUDE JUHATAJATE SEISUKOHTADE ANALÜÜS ARENGUKAVADEST

2012. aastal kirjutatud seminaritööst „Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.“ (Ilmjärv 2012) selgus, et Jõgeva maakonnas on kahel rahvaraamatukogul iseseisva dokumendina raamatukogu arengukava. Nendeks raamatukogudeks olid Jõgeva Linnaraamatukogu ja Mustvee Linnaraamatukogu. Praegu on arengukava kahel linnaraamatukogul Mustvee Linnaraamatukogul ja Jõgevamaa Keskraamatukogul ning Jõgeva Linnaraamatukogul on arengukava koostamisel (vt lisa3).

Seitseteist raamatukogu juhatajat 28st on rahul sellega, mis on raamatukogu arengu kohta omavalitsuse arengukavva kirjutatud. Üldiselt on töötajad rahul, et vallad siiski planeerivad jõudumööda rahvaraamatukogusid remontida ja laiendada, kuid samas tuntakse muret keerulise majandusliku olukorra pärast, mis võivad takistada remondi ja laiendusplaanide ellu viimist. Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude juhatajate vastuste põhjal võib väita, et raamatukogude renoveerimist või uute ruumide eraldamist peetakse oluliseks ning omavalitsused püüavad vastavalt oma eelarve võimalustele rahvaraamatukogude tingimusi parandada. Kuid on olukordi, kus valla arengukavas öeldu ei ole teoks tehtud. On valla arengukavasid, kus kirjas ei ole rahvaraamatukogu arengu kohta konkreetselt midagi, samas kui on tekkinud katastroofiline olukord rahvaraamatukogus, on leidnud vallavolikogu võimaluse, koostöös mittetulundusliku organisatsiooniga, tegemaks rahalise panuse probleemi leevendamiseks.

Kolmteist rahvaraamatukogu juhatajat Jõgeva maakonnas leiavad, et rahvaraamatukogu arengukava olemasolu on oluline, viis juhatajat arvasid, et ei ole oluline ning neljal juhul arvati, et see sõltub asjaolust. Asjaoludeks on raamatukogude juhatajate sõnul: kindel raamatukogu püsijäämine, kahanev või kasvav elanikkond, suletav või püsijääv kool, raamatukogu ”suurus”. Rahvaraamatukogude juhatajatest üle poolte peavad arengukava oluliseks. Kahel korral oli välja toodud mõte, et iseseisev arengukava on vajalik suurematele ehk siis linna- ja maakonna raamatukogudele, mitte aga külaraamatukogudele. Arvati, et piisab, kui rahvaraamatukogu kohta on lõik sisse kirjutatud valla arengukavadesse. Oluliseks peeti arengukavas kajastamist ainult siis, kui see on kindlalt seotud eelarvega.

Erinevate raamatukogude juhatajad töid arengukava olulisuses välja järgmisi aspekte:

- ”Igal asutusel peaks olema arenguks ja tulevikuks visioon ehk siis arengukava”;
- ”Mingi visioon tulevikuks on vajalik, mida tahta, kuhu jõuda”;
- ”Peaks olema ikkagi mingi visioon, kuhu areneda”;
- ”Valla arengukava sees olles ”kaovad” raamatukogud üsna ära. Samuti pole võimalik asju detailselt lahti kirjutada”;
- ”Arengukavas saab konkreetselt püstitada eesmärgid, kuhu raamatukogu tahab teatud ajaks oma tegevusega jõuda, eesmärgikindlus on eluterveks arenguks oluline. Kord juba arengukavasse kirjutatud punktid püsivad ka paremini meeles ning kirjutatud omakorda kohustab neid täitma, sest sõna on ju antud”;
- ”Arvan, et kui raamatukogu on arengukavas sees, siis on tõenäosus suurem, et need konkreetsed asjad, mis sinna on märgitud, lõpuks ka teostatud saavad”;
- ”Oleme ühise mütsi all, on võimalik sisse kirjutada konkreetse raamatukogu arenguvajadused”;
- ”Selleks, et edukalt oma igapäevast tööd teha ja suuta igakülgset rahuldada elanikkonna päev-päevalt kasvavaid nõudmisi raamatukogule”;
- ”Kõik me areneme, ka raamatukogud”;
- ”On alus, millele tuginedes nõuda omavalitsuselt palgatõusu, arvutite uuendamist, lugereid, uusi ruume jne., mis on arengukavasse sisse kirjutatud”.

Rahvaraamatukogude juhatajatel on rahvaraamatukogu arengukava vajalikkusest kahesugused arvamused. Üle poolte maakonna rahvaraamatukogu juhatajatest peab arengukava vajalikuks. Arvatakse, et rahvaraamatukogu arengukava annab võimaluse tulevikunägemus endale selgeks mõelda ja hetkeseis fikseerida, samuti annab arengukava koostamine kindlustunde tegelikule raamatukogu arendamisele. Samas kaheldakse iseseisva arengukava vajalikkuses ja arvatakse, et piisab raamatukogu puudutava äramärgimisest valla arengukavas.

Küsimusele, kas raamatukogude juhatajad on kaasatud arengukava koostamise töörühmadesse, kas raamatukogude juhatajad saavad öelda, millised arengusuunad on nende raamatukogude jaoks olulised või millised on need valupunktid, mida peaks edasises arengus eriti silmas pidama, selgus, et raamatukogu juhatajaid on kaasatud töösse kümnel korral, juhatajate arvamust ei ole küsitud üheksal korral.

Küsimusele, kas raamatukogude juhatajad on kaasatud arengukava koostamise töörühmadesse, kas raamatukogude juhatajad saavad öelda, millised arengusuunad on nende raamatukogude jaoks olulised või millised on need valupunktid, mida peaks edasises arengus eriti silmas pidama, selgus, et raamatukogu juhatajaid on kaasatud töösse kümnel korral, juhatajate arvamust ei ole küsitud üheksal korral. Samas olid kõik raamatukogude juhatajad sellest huvitatud, et nad saaksid öelda, milliseid arengusuundasid nad ette näevad ja tuua välja rahvaraamatukogu valupunktid. Rahvaraamatukogu juhatajatele oli oluline, et nad saaksid sõna sekka öelda rahvaraamatukogu arengus.

Raamatukogu juhatajad olid üheteistkümnel korral nõus koostama, kirjutama oma rahvaraamatukogule ise arengukava, viis juhatajat arvasid, et nad ei teeks seda ning kolm juhatajat ei osanud vastata. "Ei" vastajad leidsid, et selleks pole lihtsalt vajadust, kuna piisab sellest, mis on kirjas omavalitsuse arengukavas. Raamatukogu juhatajatega vesteldes jäi kõlma mõte, et nad koostaksid arengukava, kui kohalik omavalitsus või maakonna keskraamatukogu seda nõuaks. Lihtsalt niisama sahtlisse kirjutada pole seda mõtet, sest leitakse, et juhatajal on niigi raamatukogu olulised arengusuunad teada ja neid järgitakse.

Küsimusele, mis peab olema raamatukogu arengukavas kindlasti kirjas, vastustes domineeris raamatukogu ruumide ja nende vastavus nõuetele, väga oluline oli infotehnoloogiline külg ning selle arenemine koos raamatukoguga ja üldise infotehnoloogia arenguga. Analüüsid seminaritöö vastuseid, selgus, et räägitakse ainult nii öelda tehnilisest küljest, ruumidest, tehnilistest vahenditest, kuid arengukavad ei pööra mingit tähelepanu raamatukogus pakutavale - teavikute kättesaadavusele ning erinevate sündmuste läbiviimisele. Tuleb ju raha perioodikale ja suurele osale raamatutele omavalitsuse eelarvest. Tähtis tundub olevat ainult olme ja materiaalne, mitte sisuline, teavikutest lähtuv tegevus.

Kolmel linnaraamatukogul (Mustvee Linnaraamatukogu, Jõgeva Linnaraamatukogu ja Jõgeva Keskraamatukogu) on arengukava olemas. Kõigi kolme raamatukogu juhatajad pidasid oluliseks arengukavas kajastamiseks:

- hetkeolukorda kajastav ülevaade;
- missioon, visioon;
- sise- ja väliskeskkonna analüüs;
- põhieesmärgid;

- tegevuskava aastateks.

Võrreldes rahvaraamatukogude vastustega, kellel puuduvad arengukavad, on märgata, et vastused on erinevad. Linnaraamatukogud tõid välja väga kindlad punktid, maaraamatukogud tõid välja rohkem spetsiifilised vajadused raamatukogust lähtuvalt. Linna raamatukogusid on maakonnas kolm, seetõttu ehk ka selline vastuste erinevus. Maaraamatukogude juhatajad ei maininud kordagi sise- ja väliskeskkonna analüüsi, samas pidasid nad oluliseks punktiks tehniliste vahendite olemasolu ning nende arendamise.

Kas juhatajad teavad, milline on omavalitsuse seisukoht, vastasid 12 raamatukogu juhatajad, et nad on omavalitsuse arvamusega kursis, seitse juhatajat ei teadnud, milline on omavalitsuse seisukoht raamatukogu arengu suhtes. Seega võib öelda, et kaks kolmandikku juhatajatest on omavalitsuse arvamusega kursis. Selline seis, et raamatukogu juhataja ei tea omavalitsuse seisukohta, peegeldab omavahelist suhtlematust ja koostöö puudumist. Tekib usaldamatus ja ebakindlus raamatukogutöötaja jaoks.

Omavalitsuse juhtide vastuseid analüüsid, selgub, et omavalitsused toetavad raamatukogusid. Omavalitsused leiavad pigem, et raamatukogudel ei ole vaja eraldiseisvat arengukava. Koostöös raamatukogude juhatajatega on võimalik raamatukogu arengusse sisse kirjutada omavalitsuse arengukavva. Omavalitsused soovivad, et raamatukogud kultuuriasutustena kindlasti jääksid püsima ja tegutseksid edasi. Omavalitsused väljendavad antud vastustega igati positiivset suhtumist raamatukogudesse.

Küsimusele rahvaraamatukoguhoidjale, millised on olulisemad tegurid, miks arengukava rahvaraamatukogudel ei ole või kui on, siis millistest teguritest on need tingitud, vastati erinevalt. Toodi välja, et arengukava võimalik olemasolu aitaks luua kindlustunnet edasise suhtes, arengukava oleks dokument, kus on kirjas raamatukogu tugevused, nõrkused ning kindlasti arenguvajadused. Arengukava annaks lootuse midagi muuta, see oleks dokument, millele saaks toetuda eelarve koostamisel, raamatukogu oleks võrdväärne partner iga teise kultuuriasutusega. Dokumendi võiks koostada, kui vald peab raamatukogu igakülgset arenemist oluliseks ning nähakse raamatukogu vallaelu ühe osana ning tugeva kultuuriasutusena. Oluliseks peeti ka soovi ja vajadust muuta raamatukogu tööd efektiivsemaks, paremaks ning selleks tingimuste ja võimaluste otsimine ning planeerimine, visiooni olemasolu. Linnaraamatukogude direktorid tõid positiivsete teguritena välja samuti eelarve koostamise lihtsustamist, raamatukogu töö planeerimist, inventari soetamist.

Linnaraamatukogu direktorite seisukoht oli, et arengukava koostamist soosib võimalus mõjutada aasta eelarve koostamist, raamatukoguruumide korrasolekut ja inventari soetamist. Soosivaks teguriks nimetati ka asjaolu, et arengukava võimaldab asutusel ehk raamatukogul tööd paremini planeerida ja püstitada erinevaid eesmärke, kuhu raamatukogu jõuda soovib. Kindlasti kergendab arengukava olemasolu projektides osalemist, sest on algdokument, millele toetuda. Linnaraamatukogude direktorid leidsid, et linnaraamatukogudel on arengukavad olemas, kuna neid nõutakse omavalitsuste või keskraamatukogu poolt.

Arengukava puudub ehk pidurdava tegurina toodi välja, et raamatukogutöötajad tunnevad end oma muredega üksi jäetuna, kui nende soovidega pole arvestatud ning raamatukogujuhatajale võib tunduda, et tegu on järjekordse mitte millekski kohustava paberiga omavalitsusele ja lisatööga niigi ülekoormatud raamatukoguhoidjale. Arengukava koostamine tundub ainult formaalne, põhjendamatu – ei nähta vajadust, kui keegi ei nõua. Vähem olulisem pole ka asjaolu, et raamatukogu juhtajal puudub aeg ning vähene koolitus sellel teemal.

Raamatukogu heaolu seisukohalt peetakse kõige tähtsamaks raha, kuid ei unustata siinjuures kordagi inimesi, lugejaid, kellele selle raha eest veel paremat teenust pakkuda. Suureks mureks on elanikkonna muutumine, seda eriti maal.

Arengukava koostamist soosivate teguritena võib välja tuua raamatukogu tugevusi, nõrkusi, probleeme ja arenguvajadust, vald suhtub seeläbi raamatukogusse kui väärilisse partnerisse ja see tagab kindlustunde edasise suhtes. See võimaldab asutuse tööd paremini planeerida ja püstitada erinevaid eesmärke, kuhu raamatukogu jõuda soovib.

Arengukava koostamist pidurdavateks teguriteks võib välja tuua valdade halba majanduslikku olukord ning sel juhul küsimus ei ole arenemises, vaid praegusel hetkel püsima jäämises. Samas ei pea omavalitsus arengukava lihtsalt oluliseks ega nõua seda. Mõningatel juhtudel on tõsiseks probleemiks arengukava koostamiseks vajalike oskuste puudumine.

4. JÕGEVAMAA OMAVALITSUSJUHTIDE SEISUKOHAD RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUKAVADEST

Andmekogumismeetodina kasutas töö autor kvalitatiivse meetodi poolstruktureeritud intervjuud, mis on kombineeritud vabast vestlusest ja kindlatest küsimustest ning mida nimetatakse ka standardiseeritud avatud lõpuga intervjuuks.

Töö autor otsustas poolstruktureeritud intervjuu kasuks, kuna selle käigus oli kõige parem esitada täiendavaid küsimusi. Mõne vastaja puhul on ehk vajalik nii mõnigi täpsustav küsimus.

Lõputöö käigus külastas töö autor Jõgeva maakonna vallavalitsusi, et suhelda vallavanematega või hariduskomisjoni esimehega silmast silma, viies läbi poolstruktureeritud intervjuu – kombineeritud vabast vestlusest ja kindlatest küsimustest. Intervjuud viis läbi töö autor omavalitsusjuhtidega ajavahemikus jaanuar – aprill 2013. Intervjuus kasutatud küsimused on lisas 1 ning lisas 2.

Küsimused tulenevad teadmisest, et enamustel Jõgevamaa rahvaraamatukogudel puudub arengukava, mis selgus seminaritööst „Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.“ (Ilmjärv 2012) raames läbi viidud küsitlusest ja analüüsist.

Lõputöö küsimused on välja selgitamaks, miks ei ole rahvaraamatukogudel arengukava, millised on negatiivsed ja positiivsed tegurid koostamiseks arengukava.

Tulenevalt sellest, kas arengukava on olemas või mitte ning kas tegemist on linna või valla rahvaraamatukogudega, on küsimused erinevad, seetõttu analüüsiti vastuseid eraldi.

Intervjuudes saadud tulemustest leiti vastuseid muuhulgas järgmistele küsimustele:

- miks ei ole rahvaraamatukogudes Jõgevamaal arengukavasid;
- millised on tegurid, mis soosivad arengukava koostamist;
- millised tegurid pidurdavad arengukavade koostamist;
- kas raamatukogu direktoreid on kaasatud vallaarengukava koostamise protsessi.

Autor kaasas lõputöö valimisse omavalitsuse juhid, sest vastavalt Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele (KOKS RT I 1993) on kohalikul omavalitsusel kohustus korraldada vallas ja linnas rahvaraamatukogude ülalpidamist. Jõgeva maakonnas on kümme omavalitsust ning kolm linna, seetõttu oli valimi suuruseks 13. Olles väga huvitatud kõikide omavalitsuse juhtide vastustest, leppis

autor eelnevalt kokku intervjuude ajad ning külastades 10 valda ja kolme linna, kus viis läbi intervjuud kohalikus vallavalitsuses või linnavalitsuses. Sooviks oli käia ise kohapeal, sest nii sai paremini vastuseid küsimustele. Ühe valla juht pakkus välja kokkusaamise kohana autori töökoha e Palamuse rahvaraamatukogu. Vestlesin linnapeade ja vallavanematega, ühe intervjuu viisin läbi kultuuri- ja hariduskomisjoni esimehega.

4.1. Rahvaraamatukogud Jõgevamaa valdades

Jõgeva maakonnas on kümme valda: Jõgeva vald, Kasepää vald, Pajusi vald, Pala vald, Palamuse vald, Puurmani vald, Põltsamaa vald, Saare vald, Tabivere vald, Torma vald (vt lisa 3).

Tuginedes Rahvaraamatukogu seadusele (RaRS RT I 1998), mis ütleb, et peab olema üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta, küsis töö autor vallavanematelt, kas rahvaraamatukogude arv on vallas piisav (vt lisa 1). Analüüsisides vastused, selgus, et enamus pidas rahvaraamatukogude arvu vallas piisavaks. Ainult üks vallavanem avaldas arvamust, et antud vallas on rahvaraamatukogusid liiga palju, piirduda võiks ainult ühega.

Toodi välja järgmisi arvamusi:

- „Ma arvan küll, et meie valla kohta on see piisav. Elanikkond vananeb, nooremad lahkuvad rohkem. Tulevikus ehk tuleb hoopis raamatukogud liita, sest on näha, et inimesed maalt lahkuvad. Raamatukogud on samas kui väiksed infopunktid, õpilased teevad koolitööd. Pensionäridel koht, kuhu kokku tulla.”
- „Piisav, meil on kaks kogukonda, oleme teenuseid arendanud nõ. kahekogukonna põhiselt, lugejaid on kõigil piisavalt, ei näe, et juurde tuleks ja kindlasti ka ei jää vähemaks”
- „Ei ole küsimusi tekkinud, et neid võiks rohkem olla.”

Ainuke negatiivne kommentaar kõlas järgmiselt:

- ”Seda on palju, see on suur kulu. Tänapäeval ei pea olema igas nurgas raamatukogu.”

Analüüsisides vastuseid, selgub, et Jõgeva maakonna omavalitsusjuhid leiavad, et valdades on rahvaraamatukogusid piisavalt. Elanikkond saab kätte rahvaraamatukogude poolt pakutavad teenused. Omavalitsusjuhid ei arva, et rahvaraamatukogusid tuleks vähendada, välja arvatud üks erand. Peetakse oluliseks, et elanikud saavad vajaliku raamatukoguteenuse oma piirkonnas kätte. Üks omavalitsusjuht tõi välja mure, et elanikkond vananeb, noori ei kasva peale – noored lähevad maalt ära. Rahvaraamatukogu ei võeta kui raamatukogu, vaid kui infopunkti, kus õpilane saab teha

koolitööd, vanem lugejaskond saab suhtlemas käia ning raamatukogus saab tasuta ajakirju ja ajalehti lugeda.

Võib väita, et raamatukogu on oluline asutus nii lapsele, õpilasele, üliõpilasele kui ka pensionäriks ning omavalitsusjuhikud raamatukogude vähenemist oma valdades ette ei näe. Tuleb tegeleda sellega, et rahvaraamatukokku leiaks tihedamini tee nii laps, õpilane kui ka vanemaealine lugeja. Autori arvates tuleb eriti tööd teha laste ja õpilastega, sest vanemaealine lugejaskond, kes on harjunud raamatukogus käima, käib seal nagooni edasi. Rahvaraamatukoguhoidja peab suunama lapsi ja noorukeid raamatute juurde, vanemaealist lugejaskonda suunama peenetundeliselt arvuti juurde.

Suurimaks rõõmuks võib tõdeda, et ainult üks Jõgevamaa vallavanem oli arvamusel, et raamatukogusid ei peaks olema vallas rohkem kui üks, olenemata, kuidas näeb ette rahvaraamatukogu seadus. Vallavanem leidis, et raamatukogu ülalpidamine on liiga kulukas, samuti leidis vastanu, et on liiga kulukas rahvaraamatukoguhoidjate koolituste ja seminaride osavõtt, kusjuures ei osanud vastaja hinnata allettevõtte juhatajate koolitusvajadust ja kasulikkust rahvaraamatukogu arendamiseks.

Küsimusele, kas rahvaraamatukogud teie vallas täidavad oma eesmärgi, vastati üheksal korral, et rahvaraamatukogu täidab oma eesmärgi. Ühel juhul ei osanud vallavanem sellele küsimusele vastata, kuna ta tegeleb raamatukogu küsimusega vaid siis, kui on eelarve üle arutlemine ja kui rahvaraamatukogude juhatajad aru annavad.

Vallavanemad, kes leidsid, et rahvaraamatukogud täidavad oma eesmärgi, tõid välja järgmist:

- „Täidavad küll, raamatud on läinud kalliks, inimesed neid enam osta ei jõua. Sama on ajakirjade ja ajalehtedega. See on kogukonnale väga vajalik asi.”
- ”Uudiskirjandus, internet ja see pool, et rahva harimine lisaks koostöö lastega, noortega, eakatega. Kuna külastan tihti raamatukogu, siis lihtsalt näen seda, et see toimib.”
- „Ma usun küll, sest külastajaid ikkagi on. Puurmanis võiks külastajaid rohkem olla, arvestades elanike arvu.”
- ”Meil küll, me oleme sellele eraldi tähelepanu pööranud, rahastamine on suhteliselt suur. Meie erisus on see, et raamatuid tellitakse ise, mitte läbi keskraamatukogu pakutava nimekirja. Raamatukogujuhatajad on kompetentsed, et ise komplekteerida. Lugejate arv on suur, 50% elanikkonnast, lisaks sellele on koolis ka õpikutekogu.”
- ”Täidab, raamatukogu ei ole tänapäeval enam ainult raamatute laenutamise koht ja teiseks on perioodika kalliks läinud. Neid käiakse palju lugemas, paljud lugejad ei jaks neid osta.”

- ”Täidavad küll – kolm kõik on erinevad. Torma on keskne, Tormas rohkem teabekirjandust, lastele kirjandust. Sadalas ja Tõikveres on oma kontingent, rohkem kollast ajakirjandust. Aga tuleb lähtuda lugejaskonnast. Raamatukogudevaheline laenus on väga positiivne, ei peagi olema kõiki raamatuid oma raamatukogus. Torma tegeleb väga kenasti lastega. Torma viib eakatele inimestele raamatuid kätte, kuna raamatukogu asub alevi äärel, majad on kaugel, siis kõik eakad ei saa raamatukokku tulla. Raamatukogud on alati puhtad ja valged.”
- ”Kui vanasti olid piimapukid, kus suheldi, siis nüüd on raamatukogu see suhtlemisekoht. Trükilõhn peab majas olla, teatud eani tuleb last suunata, on lasteraamat, lastekirjandus. Laps peab vaatama ilusat raamatut, meeldivat sisu – selle juures tuleb last suunata. Raamatukogud peaksid olema, kuni muutuvast ühiskonnas ei tule midagi uut, mis asendaks, aga lähiajal ei ole näha, et see muutuks. Neile saab ka funktsioone juurde panna, näiteks postiteenused. Läheb marki ostma, äkki võtab ka lugemist siis kaasa.”
- „Ikka, inimesed ei jõua osta ei raamatuid ega ajakirju, ajalehti tellida. Põhiline kirjandus ja ajakirjandus on kättesaadav. Pluss juurde veel väikene seltsielu pool, memm tuleb kodust välja, kohtub raamatukogus teise memmiga, saavad vestelda, infot vahetada. Selleks on raamatukogu väga vajalik. Keegi ei jää raamatust ilma, ikka kuskilt tuuakse.”
- „Ma arvan küll, raamatukogust saab nii ajalehti ja ajakirju, mida paljud enam osta ei jõua ning külastatavus on kindlasti tõusnud.”

Vastustest selgub, et omavalitsuse juhid teavad rahvaraamatukogu peaesmärki, milleks on teavikute kohalkasutus ja kojulaenus ning üldkasutatava andmesidevõrgu kaudu avalikule teabele juurdepääsu võimaldamine. Kõik vallavanemad tõid välja raamatute, ajakirjade ning ajalehtede kalliduse, mis piirab inimeste võimalusi neid ise soetada. Positiivne vallavanemate arvates on see, et rahvaraamatukogu ei ole enam ammu ainult raamatute ja ajakirjanduse lugemise või laenutamise koht. Rahvaraamatukogul on palju suurem ja avaram osatähtsus igas kogukonnas. Rahvaraamatukogu tähtsus, vastanute arvates, võiks veelgi suurened ja teenuste pakkumine laieneda nii infopunktide kui postiteenuste läbi. Suure tähtsusega on ka raamatukogu kui suhtluskoht-kogukonna kokkusaamise koht.

4.2. Vallavanemate ja rahvaraamatukogu juhatajate koostöö

Rahvaraamatukogude eesmärkide täitmise, töökorralduste, ürituste läbiviimise ja muudeks olulisteks teguriteks on vallavanemate ja rahvaraamatukogude juhatajate hea koostöö. Nii raamatukogude juhatajad kui ka vallavanemad peaksid olema koostööaltid.

Küsimusele, milline on koostöö rahvaraamatukogu juhataja ja vallavanemate vahel, vastati kolmel korral, et koostöö on väga hea, kuuel korral, et koostöö on hea ja ühel korral vastati, et otsene koostöö puudub.

Vastuse „koostöö on väga hea“ andjad kirjeldasid koostööd järgmiselt:

- „Ei saa öelda, et halb oleks, ma arvan, et isegi väga hea. Iga päev ei ole just kokkusaamist, aga nädalas korra ikka suheldakse.”
- ”Koostöö on väga hea, pigem väikeste probleemide lahendamisel. Vallavanem tuleb mängu siis ja sekkub, kui ilmneb probleem, millega nad ise hakkama ei saa.”
- ”Juhatajad on tublid ja julged, ei pelga tulla vallavanema juurde abi otsima. Kas mõne asja ostmiseks või palgatõusuks. Tulevad murega ikka ka näiteks mõne ürituse korraldamise asjus. Igapäevaseid asju ajavad valla kultuuritööspsialistiga, aga mis puudutab raha, siis pöörduakse vallavanema poole.”

Analüüsidest vastuseid, selgus, et kolme vallavanema jaoks on rahvaraamatukogu juhtajaga koostöö oluline ning nad hindasid seda koostööd väga heaks. Vallavanemad julgusid kiita oma allasutuse juhti, mis on igati positiivne. Kolmest vastusest selgub, et otseselt vallavanema jutule minemiseks peab olema mõjuvam põhjus kui lihtsalt üks tavaline raamatukoguga seotud probleem, sest tavalistele muredele saavad rahvaraamatukogude juhatajad abi valla kultuuritööspsialistilt.

Vastuse „koostöö on hea“ andjad ütlesid:

- ”Võiks rohkem olla, nemad ajavad oma rida, vald ajab oma rida. Igapäevaasjadega väga kokku ei saa, saab kokku siis, kui on ikka mured. Külasthan raamatukogu kui tööandja.”
- „Minu jaoks loomulik töö osa, suhtleme. 2003. aastast on delegeeritud juhtimist valla alt välja, selleks on põhjus, kõik see esmane teenus oleks inimestele hästi lähedal nii füüsiliselt kui formaalselt.”
- „Normaalne”
- „Koostöö on hea, vallavanem külastab raamatukogusid ja mitte ainult kui lugeja. Tööandjana käin uurimas, kuidas läheb, kuidagi motiveerimas. Keele ja kirjanduse õpetajana leian, et töö

on väga huvitav. Materiaalsest poolest vajab enim vahendeid Tõikvere. Praegu seda raha ei nähta, kaalutakse ka võimalust Tõikvere üleviimist Vaiatusse. Kindlasti näeb, et kolm raamatukogu jäävad alles.”

- „On olemas ka vahe- puhver kultuurikomisjoni näol, siis väga tihe see koostöö pole, aga kõik, mis on seotud eelarvega ja töökoosolekud – siis kohtutakse küll. Osa koostööst käib läbi Adavere raamatukogu.”
- „Mis seal ikka, tihedam koostöö oli siis, kui mindi üle RIKS-ile. Ikka astun läbi ja uurin, kuidas läheb. Olen lugeja kõigis kolmes raamatukogus.”

Selgus, et ühes vallas puudub aktiivne koostöö vallavanema ja rahvaraamatukogu vahel. Selle vastuse puhul tuleb ära märkida, et antud valla puhul ei kohtunud töö autor mitte vallavanemaga, vaid kultuuri- ja hariduskomisjoni esimehega. Kultuuri- ja hariduskomisjoni esimees suhtleb rahvaraamatukoguga, aga mitte ametnikuna, vaid eraisikuna ehk siis lugejana. Intervjuus selgus, et niikaua, kui ei ole pakilisi ja katastroofilisi probleeme tekkinud, pole koostööd oluliseks peetud.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et koostöö rahvaraamatukogu juhatajate ja vallavanemate vahel on hea. Suurim koostöö toimib rahaga seondult: eelarve, palgatõus, ürituse korraldamine. Koostöö ei ole ajalises mõttes tihe, suheldakse omavahel siis kui selleks on vajadus. Samas tuleb tõdeda, et omavalitsusjuhid külastavad raamatukogusid mitte kui tööandjad, vaid kui lugejad.

Kõigil kümnel juhul vastati, et rahvaraamatukogude juhatajad on koostööaltid. Oma vastustes toodi välja näiteks järgmist:

- ”Tahavad väga koostööd teha, nad ju sõltuvad vallast.”
- ”Ei ole probleeme, kui vaja, küsitakse. Sadukülas on tagasihoidlik töötaja, võiks rohkem küsida.”
- ”Neil on rohkem mind vaja, kui minul neid. Kui neil mingi mure on, siis leiavad tee vallavanema juurde.”
- ”Võiksid olla ehk rohkem, aga nad saavad oma tööga väga kenasti hakkama. Nad ei taha oma muredest eriti kurta. Kolme raamatukogu juhatajad on tagasihoidlikud, kuid alati antakse teada, kui näiteks minnakse seminaridele või õppepäevadele. Info jõuab alati vallavanemani.”

Vallavanemate ja raamatukogu juhatajate koostöö kohta saab öelda, et vallajuhid on rahul rahvaraamatukogude juhatajate koostööga ning leitakse, et juhatajad on koostööaltid. Vastustest selgus, et võiks rohkemgi koostööd teha ja muredest ja probleemidest rohkem rääkida.

Analüüsist järeldub et rahvaraamatukogude juhatajad on oma-ala spetsialistid ning oskavad raamatukogu puudutavaid probleeme lahendada professionaalselt, ilma vallavanemate sekkumiseta, küsides vajadusel nõu kultuuritööspetsialistilt. Ka püüavad rahvaraamatukogu juhatajad hakkama saada eelarve piirides saadava rahalise ressursiga ning pöörduvad vallavanema poole alles siis, kui selleks on mõjuv põhjus.

Kõik maakonnas olevad rahvaraamatukogud ja nende areng on kirjas omavalitsuste arengukavades rohkemal või vähemal määral.

Küsimusele, kas raamatukogude juhatajad on kaasatud arengukava koostamise töörühmadesse, kas raamatukogude juhatajad saavad öelda, millised arengusuunad on nende raamatukogude jaoks olulised või millised on need valupunktid, mida peaks edasises arengus eriti silmas pidama, selgus, et raamatukogu juhatajaid on kaasatud töösse seitsmel korral, juhatajate arvamust ei ole küsitud kolmel korral ning ühel korral vastati vallavanema poolt, et ta ei tea juhatajate kaasatust arengukava koostamise juures.. Seega võime öelda, et enamusi rahvaraamatukogu juhatajatest siiski kaasati arengukava töörühma ning on ka neid, keda ei ole kaasatud. Mainiti korra, et ei ole selles osas koostööd, see jääb aastasse 2000. Jõgeva vallavanem ütles: ”Mingi osa kindlasti. Kaks juhatajat on olnud kultuurikomisjonis ja seeläbi on neil hea võimalus alati raamatukogude eest seista. Nad ei seisa ainult enda eest, seistakse ikka kõigi viie raamatukogu eest. Raamatukogu juhatajate vahel on hea koostöö” (Kurg 2013).

Raamatukogude areng on sisse kirjutatud omavalitsuste arengukavadesse, mõne rahvaraamatukogu puhul vaid kahe lausena, mõnel põhjalikumalt (vt lisa 3).

Küsimusele, kui palju oli arutelusid ja millistel teemadel selle kohta, mida valla arengukavva rahvaraamatukogude kohta sisse kirjutada, vastati kuuel juhul, et ei ole toimunud palju arutelusid, ei ole selliseid eriti teravaid küsimusi, millele peaks väga suur tähelepanu osutama. Muuhulgas vastati järgnevalt:

- ”Ülalpidamiskulud ning elanikkonna vähenemine. Ehk siis kütta on kallis ja raamatute raha väheneb riigi poolt. Juhatajad on ikka oma soove saanud avaldada ning kui kohe ei saa soove arengukavva sisse panna, siis järgmisel korral ikka.”

- ”2009 otsustas riik, et vähendab raamatuostuks ette nähtud raha, siis volikogu otsustas, et valla poolne toetus jääb samaks.”
- ”Ei ole, aastaid tagasi oli Lustivere rmtk ruumid arutluse all, otsiti rahalisi võimalusi, mööbli soetamise abi, võimalusi. 10aastat tagasi oli avalik interneti punkt väga kuum teema, nüüd enam mitte.”
- ”Infotehnoloogia toetused ja koolituste teemad on olnud eelarve koostamisel arutlusel. Ei ole tulnud ka jutuks näiteks raamatukogude ümberkorraldamine, nad on siiski iseseisvad asutused.”
- ”Praegu ei ole, midagi sellist ei ähvarda (n. raamatukogu kinnipanek), otsest valupunkti praegu ei ole.”

Omavalitsjuhtide vastustest saab välja lugeda, et rahvaraamatukogude juhatajad ja vallavanemad teevad vallaarengukava koostamise juures koostööd, kuid arengukavades ei ole rahvaraamatukogud reeglina väga areneva asutusena siiski kirjas. Põhjuseks võib olla ka raamatukogu juhatajate liigne tagasihoidlikkus.

4.3. Rahvaraamatukogu arengukava koostamist soosivad ja pidurdavad tegurid

Kohtudes vallajuhtidega ja ühe kultuuri- ja hariduskomisjoni esimehega, väitsid kõik, et nende valdades asuvates rahvaraamatukogudes ei ole arengukava eraldiseisva dokumendina. Samas on kõik valdade rahvaraamatukogud sisse kirjutatud valla arengukavadesse.

Analüüsidest vallavanemate vastuseid, saab väita, et omavalitsustöötajad leiavad, et ei ole õige elada vaid tänases päevas seda praeguses kiirelt muutuvast ühiskonnast. Oma asutuse arengut tuleks planeerida, luua selge visioon ning nii on raamatukogutöö raamistatud kindlamatesse piiridesse ning rahvaraamatukogu tegevused ja tööd ei ole kaootilised. Omavalitsusjuhid leiavad, et rahvaraamatukogude juhatajad näevad kõige paremini, kuidas raamatukogu edasi arendada, sest sellest sõltub ju nende enda toimimine. Arengukava soosiva tegurina toodi välja asjaolu, et projekti kirjutamisel saab rahvaraamatukogu toetuda arengukavale ehk algdokumendile ning seeläbi on projekti rahastamine tõenäolisem. Positiivsena toodi välja vallavanemate poolt, et iga asutuse käekäiku määrab ikka see, kes seal eesotsas on ehk antud juhul rahvaraamatukogu juhataja. Kui

rahvaraamatukogu juhatajal on selge visioon, kuhu ta tahab minna, siis see on juba suur asi. Soosiva tegurina arengukava koostamise juures toodi välja ka eelarve lihtsamat koostamist.

Igal positiivsel asjaolul on kindlasti ka negatiivne pool. Vastanutest arvasid neli omavalitsusjuhti, et arengukava koostamises ei saa midagi negatiivset olla. Kuus omavalitsusjuhti vastasid alljärgnevalt:

- "Võib tekkida vastuolu eesmärkide täideviimisel."
- "Üldiselt on arengukavad paljudel, kus on jutt ilus, aga tegelikkus ei ole selline. Näiteks ei saada raha."
- „Mida annab üks paber, kuhu võib kirjutada mida iganes, aga kui seda ei ole võimalik täita, siis pole sellele ju mõtet. Et raamatukogus teha mingeid üritusi, selleks ei ole vaja plaani.”
- "Näiteks unistame Tõikvere raamatukogu kordategemist, aga rahaliselt ei ole võimalik. Riik võiks ka materiaalselt toetada raamatukogusid, mõned aastad tagasi seda tehti, kas või paar riiulit, keegi ei ootagi miljoneid. Kui raha jääb ainult omavalitsuse kanda, siis ei jää küll kolm raamatukogu alles, aga see ei juhtu täna-homme, kuid kurb on seda kuulda."
- "Pole mõtet teha arengukava tegemise pärast."
- "Ei saa teostada kõike kirjapandut."

Omavalitsusjuhtide vastuste analüüsist selgub positiivsena, et neli vallajuhti ei leia arengukava koostamises midagi negatiivset. Seega saab väita, et arengukava kui dokument on ainult positiivne. Võimaliku rahvaraamatukogu arengukava koostamise pidurdavad tegurid võivad olla arengukavasse sisse kirjutatud ebarealistlikult kallid ja suures soovid, mida ei suudeta rahaliselt teostada. Autori arvates on arengukava koostamise pidurdavaks teguriks vahel omavalitsusjuht ise, kes arvab, et rahvaraamatukogu juhataja ei saa selle kirjutamisega ise hakkama või kirjutab arengukavva utoopilised mõtted.

4.4. Miks ei ole rahvaraamatukogudel Jõgevamaal arengukava?

Arengukava koostamine nõuab teadmisi selle dokumendi mõtte ning koostamise kohta.

Kokkuvõtvalt, miks ei ole siis Jõgevamaa rahvaraamatukogudel arengukavasid, tõid vallavanemad välja neljal korral, et ei seadusandlus ega vallavalitsus ei ole seda rahvaraamatukogudelt nõudnud, kuuel korral leidsid vallajuhid, et rahvaraamatukogud ei vaja eraldiseisvat arengukava.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus §3 kohaselt kuulub kohaliku omavalitsuse põhimõtete hulka kohaliku elu küsimuste korraldamine ning raamatukogude ja teiste kohalike asutuste ülalpidamine (KOKS RT I 1993). Rahvaraamatukogu juhataja vastutab raamatukogu arengu eest, kuid kui puudub arengukava, siis kuidas ta seda teeb? Jõgevamaa omavalitsusjuhid tõid välja intervjuudes, et rahvaraamatukogul pole arengukava vaja, areng peab olema rahvaraamatukogu juhataja peas. See omakorda viib mõttele, et milleks on vaja näiteks vallal arengukava. See võiks olla omavalitsusjuhi peas ja kõik mõistavad seda. Eelneva mõtte kokkuvõtteks toob töö autor välja mõned intervjuu käigus saadud vastused:

- ”Ei oska öelda, ei ole nõutud. Põlis arengukava ei peakski olema, piisaks täiesti tegevuskavast, ma ei näe, et peaks tootma uue dokumendi. Tegevuskava võiks küll olla 4-5 lehel.”
- ”Ei peakski olema. Kõige olulisem on , et need keskused toimiksid. Raamatukogu sõltub inimesest, kui inimene on loominguline, siis tehakse üritusi jne. See riiklik pool reguleerib ära. Arengukava on visioneerimine. Kui näiteks sisse kirjutada, et 2020. aastaks minna üle e-raamatutele, kas see on siis areng?”
- ”Kas arengukava peaks olema paberi peal? Samamoodi me võime iga inimese juurde välja jõuda, ikka mõtled, mida võiks tulevikus teha. Pigem ei peaks see arengukava olema paberi peal, see peaks igal juhatajal peas tiksuma. Pigem kirjutatakse arengukavadesse unistusi, mis iialgi teoks ei saa, võiks olla ikka reaalsed eesmärgid. Ei pea oluliseks, et need peaksid paberil olema.”
- ”Ei näe vajadust, et igal asutusel peaks olema oma arengukava. Linnukese pärast ei ole mõtet seda teha. Seadustest ettenähtud dokumendid on raamatukogudel olemas. Valla arengukavas on raamatukogud sees ja nii ka tegevuskavas on raamatukogud sees.”

Võib väita, et omavalitsusjuhid suhtuvad rahvaraamatukogudesse positiivselt. Vallavanemad leiavad pigem, et rahvaraamatukogudel ei ole vaja eraldiseisvat arengukava, aga pakuvad rahvaraamatukogude juhatajatele võimalust lisada lõik raamatukogu arengu kohta valla arengukavva. Omavalitsusjuhid soovivad, et raamatukogud kultuuriasutustena kindlasti jääksid püsima ja tegutseksid edasi.

Nagu selgus autori poolt kirjutatud seminaritöö (Ilmjärv 2012) vastustest, puuduvad enamustel Jõgeva maakonna rahvaraamatukogudel arengukavad. Tulenevalt sellest tekkis küsimus, kas koostatakse rahvaraamatukogudele arengukava tegevuskavasid (vt lisa 1)?

Analüüsist selgus, et kuues omavalitsuse tegevuskava eelarve koostamise juures rahvaraamatukogu ei kajastata ja neljal korral on rahvaraamatukogu valla arengukava tegevuskavas välja toodud. Positiivne on see, et vallajuhid arvestavad võimaluste piires rahvaraamatukogu juhatajate ettepanekutega.

4.5. Rahvaraamatukogud omavalitsuste arengukavades

Jõgevamaa rahvaraamatukogud on välja toodud valdade arengukavades. Intervjuusid läbi viies tundis töö autor huvi, kuidas on erinevates valdades jõudnud rahvaraamatukogusid puudutavad laused valdade arengukavadesse.

- Palamuse valla arengukavas on kirjas: ”Vallas on raamatukogud Palamusel (ligikaudu 360 lugejat, fondis üle 14 000 raamatu) ja Kaareperes (ligikaudu 165 lugejat, fondis üle 6800 raamatu). Lisaks on raamatukogud kõikides koolides. Raamatukogude külastamise aktiivsus on keskmine. Raamatukogudes asuvad ka kohalikud avalikud internetipunktid.” (Palamuse valla arengukava 2007, lk.27). Palamuse vallas viisin läbi intervjuu kultuuri- ja hariduskomisjoni esimehega Sirje Kiis (2013), kes kommenteeris valla arengukavas rahvaraamatukogude kohta käivat järgmiselt: ”Raamatukogu juhataja oli ka sellesse kaasatud, kõikide asutuste juhatajad annavad oma visiooni sellest, mis peaks olema. Valla arengukavas on vaid see, mis on suur ettevõtmine nt. renoveerimine või laienemine. Koostamise ajal ehk polnud raamatukogul põletavat probleemi. Hallitavad raamatukogulaed peaksid seal sees aga küll olema.“
- Puurmani valla arengukavas seisab rahvaraamatukogude kohta kirjas : ”Teenindusega tegelevatest ettevõtetest on paljud seotud avaliku sektoriga – haridusasutused, raamatukogud. Raamatukogud: Puurmani ja Saduküla raamatukogud. (Puurmani vallaarengukava 2006, lk. 14). Puurmani vallas on kaks raamatukogu – Puurmanis ja Sadukülas. Raamatukogu teenuseid kasutab Puurmanis 650 inimest aastas, Sadukülas 250 last ja täiskasvanut. Raamatukogud koostavad korrapäraselt näitusi ja väljapanekuid. Puurmani raamatukogus on kaks lugejasaali ja avalik Interneti-punkt (sealsamas 2006, lk.22). Kultuuri-, spordi- ja huvitegevuse probleemid ja arengueesmärgid: eesmärk on säilitada ja arendada olemasolevat raamatukogude võrgustikku. Ülesanded: tagada raamatukogudele nõuetele vastavad kaasaegsed tingimused, kaasajastada avalikud internetipunktid, muretseda raamatukogusse

arvutid, vahendid muusika kuulamiseks, filmide vaatamiseks, võõrkeelte õppimiseks (sealsamas 2006, lk.30). Puurmani vallavanem Rauno Kuus (2013) kommenteeris: "See on töörühmade tulemus, iga valdkonna komisjon vaatab üle."

- Kasepää valla arengukavast võime leida rahvaraamatukogude kohta järgmist: "Raamatukogusid koos avalike internetipunktidega on kaks - Raja (uued ruumid 2007) ja Kasepää (renov.1998). Arengueesmärgiks on raamatukogude kujundamine kõigile kättesaadavaks info- ja vabaajakeskusteks (Kasepää arengukava 2008, lk. 7). Tegevuskava: raamatukogudele tehniliste vahendite soetamine, raamatufondi kataloogiseerimine arvutis, arvutilaenutusele üleminek (sealsamas 2008, lk. 8). Kasepää vallavanem Jüri Vooder (2013) ütles intervjuu käigus: „Igal aastal täiendatakse, raamatukogu juhatajate käest küsitakse, millised on tulevikumõtted. Meil on arenguspetsialist, kes sellega tegeleb, korjab mõtted kokku, siis teeb parandused sisse, vaadatakse üle ning siis volikogu kinnitab.”
- Saare valla arengukavast leiab järgmist: "Kultuuriteenused anti lepinguga üle SA-le Saare valla kultuuri- ja turismikeskus Kalevipoja Koda ja MTÜ-le Jõgevamaa Omavalitsuste Aktiviseerimiskeskus (Saare valla arengukava 2006, lk.9). MTÜ Jõgevamaa Omavalitsuste Aktiviseerimiskeskus vastutab Voore raamatukogu teenuse osutamise eest ning SA Saare valla kultuuri- ja turismikeskus Kalevipoja Koda Saare raamatukogu teenuse osutamise eest (sealsamas 2006, lk. 6-7). Saare vallavanema Jüri Morozov (2013) kommenteeris arengukavas öeldu kohta : „Raamatukogude juhatajad on kaasatud, pigem on küsimus selles, kas nad viitsivad või tahavad.”
- Pala valla arengukavas on kirjas: "Oluliseks kultuurielu kandjaks on raamatukogud. Pala vallas on ametlikult 2 raamatukogu ning lisaks on Nõval ja Assikveres ruumid, kus asub suur hulk raamatuid, mida inimesed saavad sealt lugemiseks võtta. Raamatukogud täidavad ka külakeskuse ülesannet, sest seal on võimalik lugeda ajalehti, kasutada internetti ning korraldada näitusi. Tegevuste hoogustamisele Lümatis aitaks kaasa Ranna rahvamaja ja Lümati raamatukogu teise tiiva täielik remont ja selle kasutuselevõtt" (Pala valla arengukava 2007, lk.13). "Eesmärk: Aktiivse kultuurielu jätkumine ja valla elanike huvi aktiveerimine isetegevuse ja kultuuriürituste vastu. Eesmärgi saavutamiseks: laiendada (remondi teel) ja kaasajastada Lümati raamatukogu ruumid - Lümati raamatukogu laiendatud ruumides tegutseb kaasaegne infopunkt ning lugejate huvitatus on suurenenud" (sealsamas 2007,

lk.28). Pala vallavanem Jozef Weinrauch (2013) kommenteeris arengukavas öeldut järgmiselt: „See on nii ammu tehtud, ei mäleta, töörühm oli. Iga aasta vaadatakse üle.”

- Jõgeva valla arengukavast saab lugeda rahvaraamatukogude kohta järgmist: „Avalikud internetipunktid on suuremates keskustes: Kuremaa raamatukogus 1 koht, Siimusti raamatukogus 2 kohta, Vaimastvere raamatukogus 1 koht, Laiuse raamatukogus 4 kohta + avalik WiFi, Vägeva raamatukogus 1 koht + avalik WiFi“ (Jõgeva valla arengukava 2012, lk. 26). „Jõgeva vallas asub viis raamatukogu asukohtadega Kuremaal, Laiusel, Siimustis, Vaimastveres ja Vägeval. Jõgeva valla raamatukogudes kasutatakse elektroonilist infosüsteemi RIKS. Kõikides raamatukogudes on korralik internetiühendus ja WiFi leviala. Toimib elektrooniline laenutussüsteem. Siimusti raamatukogu on alates aastast 2008 Eeva Niinivaara mälestustuba. Eeva Niinivaara elu ja loomingu uurimine jätkub, samuti kogutakse eksponaate ja täiendatakse väljapanekut. Huvilised saavad ruumi kasutada huviõhtute korraldamiseks, samuti koolituste, seminaride ja lasteürituste (viktoriinid, meisterdamine, jututunnid jmt) läbiviimiseks. Valla raamatukogude kitsaskohaks on rahaliste vahendite nappus, mis piirab teavikute hankimist ja täiendkoolitamist. Igas Jõgeva valla raamatukogus töötab üks inimene, mistõttu tema äraolekul (puhkus, koolitus, haigus jmt) on raamatukogu suletud. Tihedam võiks olla koostöö ka valla ja Jõgeva linna koolide, lasteaedade, muuseumide, noortekeskuste ja teiste kohalike omavalitsuste asutustega, et koordineeritult osaleda valla kultuurielu korralduses“ (sealsamas 2012, lk. 55). Vallaarengukavas on välja toodud raamatukogude tugevused nõrkused ning arenguvajadused. Tugevuste all on välja toodud, et kõigil piirkondadel olemas korralikud raamatukogud ning raamatukogud on välja kujunenud kogukonna kokkusaamiskohtadeks. Seal toimub erinevaid mitmekülgeid üritusi, lugejate ning külastuste arv on suur, sisse on viidud internetipõhine raamatukogude süsteem, raamatukogud asuvad heas seisukorras hoonetes ja raamatukogudel on remonditud ruumid. Nõrkustena on välja toodud, et Siimusti raamatukogus töökoormus ühe töötaja kohta on liiga suur, mis sageli ei võimalda tegeleda külastajaga vajaliku põhjalikkusega. Töötajate vähene motiveeritus, väikesed töötasud. Arenguvajadustest on ära nimetatud raamatukogude riist- ja tarkvara uuendamist ning töötajate palga tõstmist (sealsamas 2012, lk. 59). Jõgeva vallavanem Enn Kurg (2013), kes on vallavanema ametis 2009. aastast, ütles järgmist: ”Toimikonna põhised, iga grupp toob välja põhilise. Kinnitab volikogu, ei hakata ümber muutma seda, mis töögruppides paika pandud.”

- Torma valla arengukavas on kirjas: „Torma vallas on kolm raamatukogu, mis teenindavad valla lugejaskonda ning täidavad ka kaasaegse infopunkti funktsiooni (internet). Tõikveres asuv raamatukogu on sealse piirkonna elanikkonnale ainuke kultuuri- ja haridusasutus, kus on läbi internetiteenuse võimalik suhelda välismaailmaga” (Torma valla arengukava 2011, lk.22). Arengukavas on välja toodud lk.24, et tugevuseks on 3 raamatukogu olemasolu, nõrkusena on kirja pandud: raamatukogude remont lõpetamata ning arenguvõimalusena on kirjas: Kasutada regulaarselt riiklikke rahastamisvõimalusi (PRIA, KOP jne). ”Valdkondlikud arengueesmärgid ja ülesanded: raamatukogud renoveerida ja kaasajastada, mitmekesistada tegevust (näitused, tähtpäevad, kirjanikud jne)” (sealsamas 2011, lk 31). Torma vallavanem kommenteeris: ”Koostati töörühm- kaasatud oli Torma raamatukogu juhataja, tehti swot analüüs. Kuna valdkond lai, siis valiti kolmest raamatukogust üks juhataja, kes omakorda pidas nõu teiste raamatukogude juhatajatega. Torma raamatukogu juhataja on alati motivaator olnud ja teised lähevad kaasa” (Kull 2013)
- Põltsamaa valla arengukavast saab lugeda järgmist rahvaraamatukogude kohta: „Põltsamaa vallas tegutseb valla hallatava asutusena Põltsamaa Vallaraamatukogu, mis osutab teenust järgmistes asukohtades: Adavere - mõisa häärberis, mis on ühtlasi vallaraamatukogu ametlikuks aadressiks. Teavikuid raamatukogus ca 14 500, Lustivere - põhikooli hoones, kus on 2004. aastal remonditud ja avarad ruumid. Teavikuid on raamatukogus ca 8 300, Esku - külas 3-korruselise korterelamu 1. korrusel 4-toalises korteris, teavikuid on raamatukogus ca 12 370“ (Põltsamaa valla arengukava 2011, lk. 13). „Üldine eesmärk on mitmekesistada ja tagada raamatukogu, lugemis- ja infotubade jätkuv tegevus. Alaeesmärkideks on: jätkata raamatukogude ja lugemis- ning infotubade kui kohalike teabe- ja kultuurikeskuste tegevust ning parandada raamatukogude ruumilisi tingimusi ning lahendada sisustusprobleemid. Ülesandeks on remontida raamatukoguruumid Eskus, s.h elektrisüsteemid, vahetada aknad ning osta Umbusi lugemistuppa uusi toole ja laudu ning Lustiverre uusi arvutilaudu (3). Alaeesmärgina on veel välja toodud: koolitada pidevalt raamatukogutöötajaid (sh Umbusi lugemistoa ja Kamari infotoa töötajad) ning tagada raamatukogude turvalisus. Ülesanneteks on: paigaldada valvesignalisatsioon raamatukogu ruumidesse Eskus ja aigaldada valvesignalisatsioon Umbusi lugemistuppa (sealsamas 2011, lk. 43). Põltsamaa valla vallavanem Toivo Tõnson (2013): „Töörühmad, vaatab üle ka volikogu juures olev alaline komisjon. Majanduskomisjon vaatab üle ettepanekud, mis puudutavad investeringuid.

Arendusnõunik korraldab kogu seda tööd – korraldab koosolekuid. Käiakse mööda külasid (piirkonna keskustes), eelnevalt antakse teada, et seoses arengukava ülevaatamisega, kaasajastamisega toimub koosolekud. Kõik saavad arvamust avaldada.”

- Pajusi valla arengukavas on kirjas: ”Vallas on kolm raamatukogu - Aidu, Pajusi ja Tapiku raamatukogu. Raamatukogude ruumides on kohad fondidele ning lugemistoad. Avatud avaliku interneti punktid. Raamatukogudes korraldatakse erinevaid temaatilisi üritusi. Olukorras, kus inimesed sageli ise ei jõua ajalehti ja ajakirju tellida, on kasvanud raamatukogude osatähtsus lugemisvara vahendajatena ja kohalike kultuurikeskustena. Raamatukogudes on elanikkonnale kättesaadavad ka vallavolikogu ja vallavalitsuse istungite materjalid ning avalikustatud õigusaktid. Eesmärk on tagada kõigi raamatukogude säilimine, kuna need on omalaadsete seltsielu keskustena külarahva jaoks väga olulised” (Pajusi valla arengukava 2012, lk. 14). Pajusi vallavanem Reet Alev (2013) kommenteeris antud lõiku järgnevalt: „Erinevad töögrupid teevad tööd selle nimel. Ei oska öelda, kas raamatukogude juhatajad olid kaasatud, aga valla volikogu liikmed on aktiivsed raamatukogudes käijad. See on inimese loomulik intelligent, mis ütleb, kas ja mis peaks sees olema.“
- Tabivere valla arengukavast leiab rahvaraamatukogude kohta järgmist: ”Tabivere vallas on 3 raamatukogu ja avalikku internetipunkti - Tabiveres, Elistveres ja Maarja –Magdaleenas. Registreeritud lugejaid 2008. aastal on järgnevalt: Tabivere raamatukogus- 488; Elistvere raamatukogus- 104; Maarja raamatukogus- 245. Külastusi registreeriti 2008. aastal: Tabivere raamatukogus- 10687; Elistvere raamatukogus- 2078; Maarja raamatukogus- 4293. Laenutusi registreeriti: Tabivere raamatukogus - 17410; Elistvere raamatukogus - 6486; Maarja raamatukogus – 9322” (Tabivere valla arengukava 2012, lk 24-25). ”Arengusuunad, eesmärgid ja ülesanded: teostada remont Maarja - Magdaleena ja Elistvere raamatukogudes, laiendada Maarja raamatukogu; Tabivere raamatukogusse välja ehitada ruum ajakirjade ja ajalehtede säilitamiseks, toetada Elistvere raamatukogu baseerumist loodusraamatukoguks” (sealsamas 2010, lk. 26). Tabivere vallavanem Riina Jääger (2013) lausus: „Juhatajad on ise esitanud need mõtted ja tekstid, mis seal kirjas on. Lõpphinnangu annab ikka töögrupp”

Seega võib valdade arengukavade põhjal väita, et raamatukogude renoveerimist või uute ruumide eraldamist peetakse oluliseks ning omavalitsused püüavad, loomulikult vastavalt oma eelarve võimalustele, raamatukogude tingimusi parandada. On arengukavasid, kus kirjas ei ole raamatukogu

arengu kohta konkreetselt midagi, kuid omavalitsuse rahalise võimaluse korral siiski mõned tähtsamad probleemid leiavad lahenduse.

Siia võib lisada näitena Esku raamatukogutöötaja kommentaari võrdlevalt olukorrast seisuga aprill 2013. Arengukava pealkirjas on nimetatud aastaid 2004- 2016. Arengukavas kirjas olev lõik Esku rahvaraamatukogu kohta on aastast 2004, seda hiljem muudetud ei ole. Arengukavva oli sisse kirjutatud valvesignalisatsiooni paigutamine seoses arvutivargustega. Kuid kuna arvutivargused on ammu lõppenud, siis see punkt on oma aktuaalsuse kaotanud. Esku rahvaraamatukogu aknad vahetati aastal 2011, kerge sanitaarremont tehti 2010 aastal, elektrisüsteeme kohendati veel varem. Praegu käibel ja valla kodulehel kättesaadav arengukava ei peegelda tegelikkuses rahvaraamatukogude olukorda rohkem kui ruumide asukoha ja üldise hinnangu osas. 2012. aasta augustis toimus vallas arengukava koosolek, millest võttis osa vallavanem, rahvaraamatukogu nõukogu liikmed, valla haridus-ja kultuurinõunik, Põltsamaa vallaraamatukogu direktor ja Põltsamaa Vallaraamatukogu Esku rahvaraamatukogu raamatukoguhoidja. Vaadati läbi senine arengukava. Põhitähelepanu all oli kooliraamatukogude ühendamise rahvaraamatukogudega st eelkõige mingi osa koolifondist üleandmine. Praegu valla kodulehelt üldsusele kättesaadavas arengukavas sellel koosolekul käsitletu ei kajastu. Samas on raamatukogutöötajatele väga ebaselge potentsiaalne uute ruumide saamine. Oletuslikult on sellest räägitud vallaraamatukogu direktoriga, kuid Esku rahvaraamatukogu töötajaga pole sellest keegi rääkinud. Järelikult on selles vallas tegu omavaheliste suhtlemata jätmistega. Põltsamaa vallaarengukava näitel võib öelda, et arengukava võib olla on põhimõtteliselt valminud 2000. aastate alguses, kui majandusväljavaated olid väga optimistlikud. Edasi on arengukavas ainult täiendatud, erinevaid tegevusi on juurde pandud, kuid vanadest, kohati juba mõttetuks muutunud tegevused lohisevad endiselt kaasa. Asja sisusse pole eriti süvenetud. (Ernits 2013)

4.6. Jõgevamaa omavalitsusjuhtide koostöö Jõgevamaa Keskraamatukogu direktoriga

Vastavalt Rahvaraamatukogu seadusele (RaRS, RT I 1998) on igas maakonnas üks raamatukogu nimetatud kultuuriministri käskkirjaga maakondlikuks keskraamatukoguks. Maakonnaraamatukogu korraldab oma maakonna raamatukogude sisulist tööd, on maakondlikuks koolituskeskuseks ja läbi maakonnaraamatukogu toimub ka piirkonna rahvaraamatukogude komplekteerimine teavikutega.

Jõgeva maakonnas juhendab maakonna rahvaraamatukogude tööd Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu, mis asub Põltsamaal. Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu direktoriks on Rutt Rimmel, kes on selles ametis aastast 2005, eelnevalt töötas ta lasteosakonna juhatajana.

Direktor leiab, et koostöö maakonna raamatukogudega on väga hea. Väga suure positiivse tegevusena toob välja ta raamatukogudevahelist laenutamist (edaspidi: RVL). Rutt Rimmel (2013) kommenteerib teemat järgmiselt: "RVL- see on meil endal tekitatud. Raamatud peavad saama vähemalt maakonna piires ringelda. Kõik kogud ei saagi kõike tellida. See aga on meile lisatöö. Kui varem saime saata autojuhi üksi pakiringile, siis nüüd seda enam teha ei saa, kuna RVL-pakke on nii palju. On vaja täpset arvestust pidada, millisest raamatukogust millisesse raamatukokku raamatuid saadetakse. See on suur logistika. Nüüd ongi ära jaotatud, et autojuht tegeleb uute kirjandusepakkidega, inimene, kes kaasa sõidab, tegeleb RVL-pakkidega. Kui raamat on kohale toimetatud, tuleb ka registreerimislehele vastav märge teha. Samas tuleb väga hoolikalt vaadata autos kastides, et kõik raamatud siiski jõuaksid sihtkohta. See on muidugi meie enda valik, me oleme sellega väga rahul, rahul selle võimalusega, et kõik saaksid maakonna piires raamatuid vahetada."

Rutt Rimmeli kommentaari analüüsidest võib väita, et Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu on endale võtnud suure lisakohustuse, kuid seda kõike lugejate parima teeninduse eesmärgiga kogu maakonnas. Töö autor, töötades Jõgeva maakonna rahvaraamatukogus, võib väita, et antud lahendus ehk RVL on raamatukogutööd ainult positiivselt mõjutanud. Lugeja saab teaviku kätte oma kodukoha raamatukogust lahkumata ja seda tasuta.

Jõgevamaa omavalitsusjuhid leidsid, et koostöö on hea ning toimib. Vajadusel tehakse suurepärasest koostööst ning leitakse koos lahendusi teravamatele küsimustele. Kõikide vastanute puhul toodi esimesena välja lepingu allkirjastamine ja ülevaate saatmine vallas olevate rahvaraamatukogude tegevuse kohta eelnenud aasta jooksul.

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu töö kohta toodi muuhulgas välja järgmised positiivse tegevused:

- koolitusepäevad, mis korraldatakse raamatukogude töötajatega, on väga olulised;
- tubli, et korraldab maakondlikke väljasõite,
- raamatukogutöötajate tunnustamine ehk IDA üleandmine;
- keskraamatukogu esindaja on alati kohal ja meeles pidamas, kui mõne valla rahvaraamatukogu juhatajal on juubel.

Samas toodi välja ka mõtteid, mis ei olnud nii positiivsed. Leiti, et keskraamatukogu püüab liigselt suunata. Võib olla peaks keskraamatukogule meelde tuletama, et nad on vahelüli, raamatukogud alluvad vallale. Negatiivsena toodi välja ka olukord, kus vald otsustas liita kolm rahvaraamatukogu üheks vallaraamatukoguks, kus Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu direktor Rutt Rimmel väga pahandas selle teo üle. Ühe omavalitsusjuhi poolt toodi välja, et on tulnud ette vaidlusi raha pärast - kui riik ei panusta, siis miks peaks omavalitus panustama. On ette tulnud ka vaidlus kultuuriminister Rein Langi poolt koostatud kohustusliku kultuuriajakirjanduse tellimise üle.

Omavalitsusjuhtide arvamustest jääbki positiivsete arvamuste kõrval kõlama mõte, et kohati on arusaamatu maakonna keskraamatukogu jõuline sekkumine omavalitsuste poolt ülal peetavate rahvaraamatukogude tegevusse.

Näiteks Põltsamaa vallaraamatukogu tekkimise juures on Jõgeva Maakonna keskraamatukogu kohati vaenulik tegevus mõjunud häirivamalt kui tegelik raamatukogude nime ja struktuuri muutus. Põltsamaa Vallaraamatukoguks liidetud raamatukogude töös on mõningad ümberkorraldused, kuid teenus on sisuliselt sama (Ernits 2013).

5. JÕGEVAMAA LINNAPEADE SEISUKOHAD JÕGEVA MAAKONNA LINNARAAMATUKOGUDEST

Jõgeva maakonnas on kolm linnavalitsuste haldusalas tegutsevat rahvaraamatukogu: Jõgeva maakonna keskraamatukogu asub Põltsamaa linnas, Jõgeva linnaraamatukogu ja Mustvee linnaraamatukogu. Töö autor kohtus kolme linnapeaga ning tundis huvi rahvaraamatukogude arengukavade vastu. Intervjuudes selgus, et Jõgevamaa keskraamatukogu on koostanud käesoleval aastal raamatukogule iseseisva arengukava, ka Mustvee linnaraamatukogul on arengukava iseseisva dokumendina, Jõgeva linnapea Mihkel Kübar, kes kuulub ka Jõgeva linnaraamatukogu nõukokku, kinnitas, et Jõgeva linnaraamatukogu arengukava on uuendamisel. „Ruumide küsimus on suure küsimärgi all, seetõttu pole dokumenti veel kinnitatud” (Kübar 2013).

Küsimusele, kas rahvaraamatukogude arv on linnas piisav, vastati kõigil juhtudel, et rahvaraamatukogude arv on linnas piisav. Kuna tegemist on väikelinnadega, elanike arv vastavalt Jõgeva 5597, Põltsamaa 4591, Mustvee 1455 (seisuga 1.01.2012), on see ka loomulik.

Jõgeva linnapea (Kübar 2013) leidis, et raamatukogude arv on piisav, kuid kahjuks on raamatukogu ajale jalgu jäänud. Teavikute osa on hea ja oluline. Jõgeva Linnaraamatukogu paikneb endises lasteaiahoones, kus linna suhteliselt suurt elanike arvu arvestades on ruumi vähe nii küllastajatele kui teavikutele. Arvestades Jõgeva Linnaraamatukogus läbi viidavate sündmuste suurt hulka ja populaarsust, vajatakse ruumi. Samuti, tuginedes Euroopas nähtule, peaks linnaraamatukogu pakkuma erinevaid vabaaja veetmis võimalusi, mille arendamine taandub ruumiprobleemile.

Põltsamaa linnapea (Aiaots 2013) leidis, et raamatukogude arv on täiesti piisav, arvestades rahvaarvu. Pigem on mõtlemise koht, kas kooliraamatukogu ei võiks koos olla linnaraamatukoguga. Siin palus töö autor kommentaari ka Jõgevamaa Keskraamatukogu direktorilt, kuidas tema näeb tulevikus võimalikku ühinemist. Rutt Rimmel (2013) vastas: ”Kui on tegemist linnaraamatukoguga, siis kooliraamatukogu peaks komplekteerima kooli õpet toetavat kirjandust lisaks õpikutele ja rahvaraamatukogu seda kirjandust, mis on mõeldud rahvale laiemalt. Praegu dubleeritakse osaliselt õppekirjandust toetava materjali tellimist. Paljud kõrgkoolis õppijad käivad kirjandust raamatukogust laenutamas. Hetkel küll juba vähem, sest paljud saadakse e-raamatuna kätte. Tegelikult peaks rahvaraamatukogu suund olema rahvale. On hea, kui üliõpilane saab

raamatukogust selle vajaliku raamatu kätte, aga raha kulutada selle vajaliku raamatu ostu peale ja siis see raamat ongi ühe üliõpilase käes. Pigem võiks rahvaraamatukogu ja kooliraamatukogu arutada läbi, kes mida tellib. Kahe raamatukogu kokkuviiimine ei ole mõistlik. Selle tee tegi läbi Saku raamatukogu, kes nüüd ikkagi lahus on. Kooliraamatukoguhoidja, teab kõige paremini, millist kirjandust kool ja sealsed õpilased, õpetajad vajavad ning kooliraamatukogu ei peaks laiemale rahvale mõeldud kirjandust üldse tellima. Meelelahutuslikum pool peaks jääma rahvaraamatukokku. Koostöö komplekteerimise osas võiks olla, aga seda praegu küll kahjuks ei ole. Keskraamatukogu ja rahvaraamatukogu ülesanded ja funktsioonid on erinevad, siis sellisel moel lihtsalt ühendamine oleks väga keeruline. Direktor peaks korraldama siis kooliraamatukogu, rahvaraamatukogu ning lisaks veel ka maakonna raamatukogude kordineerimine.“

Linnaraamatukogu ja kooliraamatukogu ühendamine peaks olema väga läbimõeldud samm, eriti kui arvestada Põltsamaa linnaraamatukogu suhteliselt suurt ruumipuudust fondi suhtes. Direktori vastust lugedes tekib küsimus, kust peaks siis üliõpilane saama vajaliku raamatu, kui rahvaraamatukogu ei soovi selle alla oma raha panna. Kas sellega peaks siis tegelema üldharidusliku kooli raamatukogu? Loogilisem siiski, et kõrgkool ise. Kuni see nii tegelikult ei ole ja ilmselt ei hakkagi olema, pole autori arvates argument, et kui tellida üliõpilastele vajalik raamat ja siis ongi see ühe üliõpilase käes, eriti vastutustundeline. Raamatukogu peab olema suuteline panema kasutajaid tähtaegadest kinni pidama.

Mustvee linnapea (Kostromin 2013) leidis, et raamatukogude arv linnas on piisav, külastajaid on naabervaldadest ka. Kuna on tegemist kakskeelsete naabervaldadega ja ka linnas on kakskeelne kogukond, siis reeglina on valdades pisikestes rahvaraamatukogudes rohkem eestikeelseid teavikuid, seega käivad lugejad venekeelset kirjandust laenutamas linnaraamatukogust.

Küsimusele, kas rahvaraamatukogud teie linnas täidavad oma eesmärki, vastati ühehäälselt jaatavalt. Linnapead tõid välja järgmist:

- „Kindlasti täidab. Jõgeval on raamatukogul teatud määral ka külaseltsi roll.“

Maakonna linnaraamatukogudest eristub Jõgeva oma erinevate sündmuste korraldamise traditsiooni poolest, mis leiavad ka alati kajastuse maakonnalehes. Raamatukogu roll kultuurikandjana linnas on väga tugev.

- „Kindlasti täidab. Raamatukogu ei ole ainult teavikute laenutamise koht, vaid ka sotsiaalne koht.“

- „Tänapäeval küll, ega muidu ei oleks raamatukogu nii uhkeks välja renoveerinud. Olgugi raamatukogu on teisel korrusel, on meil täidetud kõik euronormid, näiteks puuetega inimestele on meil lift olemas.” Mustvee raamatukogu sai hiljuti uued renoveeritud ruumid linna kultuurikeskuse 2. korrusel.

Intervjuu käigus soovis töö autor teada, milline on koostöö linnapea ja rahvaraamatukogu direktori vahel ning kas raamatukogude direktorid on koostööaltid.

Jõgeva linnapea (Kübar 2013) leidis, et: ”Koostöö on hea, pigem väga hea. Kuulun ise raamatukogu nõukokku. Raamatukogu mured on suuremad, kui linn jõuab aidata. Raamatukogu direktor on väga koostööaldis.”

Põltsamaa linnapea (Aiaots 2013) kommenteeris: ”Siiani pole probleeme olnud. Direktoril ei ole kerge, ta peab kandma ka maakonna raamatukogu kordinaatori rolli. Raamatukogu direktor on koostööaldis.”

Mustvee linnapea (Kostromin 2013) vastas järgmiselt: ”Koostöö on tihe ning sujub väga hästi. Raamatukogu direktor kuulub ka volikokku. Kindlasti on ta koostööaldis, hetkel täidab raamatukogu direktor ka kultuurimaja juhataja kohusetäitja ülesandeid ja seda just seetõttu, et ta on nii koostööaldis. Küll käib praegu konkurss kultuurimaja juhataja ametikohale.”

Kindlasti peegelduvad antud vastused just inimlikku tasandit. Paljus sõltub linnaraamatukogu olukord direktori isikuomadustest, valmisolekust suhtluseks ja koostööks omavalitsusega. Heaks näiteks on siin Mustvee Linnaraamatukogu direktor, kes suudab alati mõjule pääseda eelkõige oma särava isiksusega. Sama on ka omavalitsusjuhtidega. Kui omavalitsusjuht kui inimene hindab raamatukogu, siis on temaga koostöö võimalik.

Paludes välja tuua arengukava koostamise soosivaid tegureid, vastati järgnevalt:

- „Küsimus on, kuidas seda arengukava tehakse, kuivõrd on kollektiivi kaasatud, palju küsitakse lugejate arvamusi. Kui teha lihtsalt paber, siis sisulist kasvu sellel pole. Arengukava aitab ka kergemini minna poliitilistele tuultele vastu. Protsessi mõttes on ta väga positiivne.“

Sellist vastust lugedes jääb mulje, et arengukava on pigem tüütu kohustus, mida tehakse selle pärast, et nii on ette nähtut. Mingit kasutegurit ei oodata. Samas vastaja näeb arengukavas seljatagust kohalikus poliitikas hetkel võimulolijatega koostööks või vastandumisteks. Arengukava toimib kui kindlustus rutakate ja ebaseadlike otsuste vastu.

- „Olukorra kirjeldus on kirjas“

Arengukava fikseerib hetkeolukorra ja aitab seda paremini asjaosalistele selgitada.

- „Arengukava paneb eesmärgid paika. Eelarve koostamisel arvestatakse sellega, mis on arengukavas kinnitatud. Arengukava peab olema ja on seotud eelarvega.“

Selline vastus näitab, et arengukava peetakse oluliseks ja arengu aluseks.

Paludes välja tuua arengukava koostamise pidurdavaid tegureid, vastati järgnevalt:

- „Näiteks kui raamatukogu arengukava ei lähe linna arengukavaga kokku, või ei ole linnaspetsialistidega läbi arutatud. Kui kirjutatakse suured unistused sisse, aga linnavalitsus sellega kaasa ei tule, siis see loob liigse illusiooni lugejates ja töötajates. Koostamise protsess on väga oluline.“

Vastusest peegeldub üsna suur ebakindlus. Ilmselt on tegu raskustega omavalitsusega suhtlemises, pooled ei usalda teineteist ning ei loodagi eriti koostööle. Vastaja on ilmselt olukorra läbi elanud ja nüüd suhtub skeptiliselt arengukavva kui dokumenti üldse. Kui suuri unistusi ei ole võimalik täita, siis pole arengukaval positiivset mõju. Samas võiks mõelda, et see, mis pole hetkel või siis arengukavas toodud 4 aasta jooksul võimalik, võib seda olla järgmisel perioodil. Välja öeldud, kirja pandud mõtteid on võimalik edasi arendada.

- ”Kui mingisugustel erilistel põhjustel hakatakse välja nokkima sealt üksikuid asju, on see siis emotsionaalne põhjus või poliitiline põhjus, siis võib olla mingi teatud negatiivne mõju.“

Isegi hetkel negatiivne mõju on tähelepanu. Tihti jäetakse rahvaraamatukogud kõrvale just selle pärast, et nad ei tule pildil esile, nad lihtsalt unustatakse ära. Järgmine volikogu või positsioone haarav poliitiline jõud võib näha just õigeid asju ja arengule kaasa aidata.

- „Ei ole negatiivset“

Autor nõustub viimase väitega, sest oma hetkeolukorra ja tulevikunägemusele fikseerimine dokumendina on arengu seisukohalt oluline. Asjade selgeks mõtlemine ja arutamine saab arengule pigem kaasa aidata. Samuti eeldab arengukava koostamine suhtlust omavalitsuse ja vastava ala ametnikega, mis rahvaraamatukogude puhul jääb sageli üsna nõrgaks.

Arengukava puudumise üheks põhjuseks on kartus, et dokument ei täida oma eesmärki. See hirm kumab läbi mitmete arengukava koostanute vastutustest. Samas toetab arengukava raamatukogu

tööd, paneb paika tulevikusuunad. Arengukava on kindel dokument, millele saab toetuda eelarve koostamisel.

Mustvee linnapea Pavel Kostromin (2013) kommenteeris arengukava koostamise protsessi: "Raamatukogu arengukava koostati koostöös linnaraamatukoguga ja kahe kooliga, sealsete raamatukogudega. Arutlusi toimus, tuleb arvestada kogu aeg sellega, et on kakskeelne kogukond. Kakskeelsele lugejale raamatukogu üleval pidada on kallim, kui ühekeelset raamatukogu. Koolilapsed peaksid saama linnaraamatukogust kätte raamatu, mida koolis ei ole."

Vastustest võib välja lugeda, et linnapea on raamatukogu teemaga kursis ja on selle vastu enam huvi tundnud. See on ka ainus vastus, kus viidatakse kooli vajadusele kohustusliku kirjanduse järele, see tähendab luuakse seoseid kooli ja linnaraamatukogu vahel.

Jõgeva linnapea Mihkel Kübar (2013): „Raamatukogu koostab oma jõududega algse dokumendi, siis räägib ka kaasa raamatukogu nõukogu – lõpuks kinnitatakse valitsuses. Kõige teravam küsimus on raamatukoguruumid ja seda juba paar aastat. See saab olema ka nüüd uue arengukava koostamise juures kõige teravam vaidluse koht. Nõukogu saab täna, 26.02, kokku ja arutab ka täna seda teemat.”

Linnapea vastusest võib välja lugeda vastasseisu ja tõsiseid probleeme, mis nii ka tegelikult on. Raamatukogu on ise koostanud arengukava ja esitanud selle kinnitamiseks.

Põltsamaa linnapea Jaan Aiaots (2013) ei osanud teemat kommenteerida, kuna Põltsamaa linnaraamatukogu arengukava koostavad raamatukogutöötajad. Seega tuli pöörduda kommentaaride saamiseks Jõgevamaa Keskraamatukogu direktori (Rimmel 2013) poole, kes vastas: „Raamatukogule tuli käsk linnavalitsuselt koostada keskraamatukogule arengukava. Arengukava koostamiseks pakkus linnavalitsus välja kahe praktikandi näol abi. Ehk siis, kaks tudengit, kes olid tulnud Põltsamaa linnavalitsusse praktikale, said ülesandeks koostada Jõgevamaa keskraamatukogule arengukava. Selleks räägiti esmalt väga pikalt keskraamatukogu direktoriga, siis vesteldi keskraamatukogu töötajatega, viidi läbi kõigi osapooltega ümarlaud, kutsuti kokku lapsed ning muidugi viidi läbi ka vestlusring linna elanikega. Koostati SWOT analüüs ning kõigi nende vestlusringide põhjal kirjutasid praktikandid kokku musta tooriku. Seda sai korduvalt läbi vaadatud, arutati ja viidi läbi muudatusi nii keskraamatukogu direktori poolt kui ka linna arendusnõuniku poolt. 2012. aasta lõpul esitati dokument linnavalitsusele, mis kinnitati 11.02.2013.“ Jõgeva

Maakonna Keskraamatukogu arengukava koostamisest saab lugeda lähemalt ka raamatukogu kodulehelt artiklist „Tudengid koostavad rahva abil raamatukogu arengukava“ (Tamm 2012).

Direktori siinsest vastusest jääb selgusetuks raamatukogupoolne hinnang lõpptulemusele. Arengukava koostamise protsess oli väga pikk ja töömahukas, kaasatud on kolmandad osapooled ehk niinimetatud sõltumatud koostajad tudengite näol. Samuti oli ära kuulatud raamatukogu kasutajate arvamused ja ettepanekud. Ilmselt on just siin tegu liiga kõrgete lootustega töötajate ja kasutajate seisukohast, kuid tegelikkus koostatud arengukava näol toetub eelkõige materiaalsetele võimalustele.

Kolme linna erinevused tulevad selgelt esile. Mustvee linn ja linnaraamatukogu on suunatud koostööle, üksteise vastu tuntakse huvi ja suheldakse.

Jõgeva linnaraamatukogu on teinud arengukava iseseisvalt ja linna asi on olnud seda muuta, parandada ning ümber teha.

Põltsamaa on pakkunud esmapilgul parimad võimalused arengukava koostamiseks, kaasatud on väga palju inimesi: rahvaraamatukogu juhtkond, töötajad, raamatukogu kasutajad. Samas tekib küsimus, kas tulemus valmiva arengukava näol ka tegelikult annab midagi uut, sest kõik taandub eelkõige majanduslikele võimalustele.

Jõgevamaa Keskraamatukogu on koostanud käesoleval aastal raamatukogule iseseisva arengukava, Mustvee linnaraamatukogul on arengukava iseseisva dokumendina, Jõgeva linnaraamatukogu arengukava on uuendamisel. Intervjuud Jõgeva ja Mustvee linnaraamatukogu ja Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu direktoritega ning linnapeadega toovad välja kolme linna raamatukogude erinevad probleemid. Omavalitsused hindavad positiivselt raamatukogude tööd, peavad neid väga olulisteks. Arengukava peetakse linnades nii rahvaraamatukogu direktorite kui omavalitsuste poolt oluliseks ning selle koostamisse suhtutakse tõsiselt. Omavalitsuste ja rahvaraamatukogu direktorite koostööd arengukava koostamisel võib pidada heaks.

KOKKUVÕTE

Arengukava on dokument, kuhu pannakse kirja organisatsiooni tulevikunägemus. Kirjas on selgesõnaliselt organisatsiooni püstitatud eesmärgid ning nende eesmärkideni jõudmise lahendused.. Käesoleva lõputöö eesmärk on uurida Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude arengukavade koostamist soosivaid ja pidurdavaid tegureid ja on jätkuks autori poolt kirjutatud seminaritööle „Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a.“ (Ilmjärv 2012). Kuna seminaritöös uuris autor rahvaraamatukogude juhatajate arvamusi raamatukogude arengukavade olemasolust, koostamisest ja vajalikkusest, siis lõputöös lisandusid omavalitsusjuhtide vastavad arvamused.

Autor kasutas kvalitatiivset lähenemisviisi ning andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud, mis oli kombineeritud vabast vestlusest ja kindlatest küsimustest omavalitsusjuhtidele.

Olukorra kirjeldamisel on autor võtnud aluseks rahvaraamatukogude aruanded 2012. aasta kohta.

Jõgeva maakonnas on 13 omavalitsust: kolm linna ja 10 valda. Rahvaraamatukogusid on maakonnas 28. Jõgeva maakonna rahvaraamatukogude ülesandeks on tagada info ja kultuuri võrdõiguslik kättesaadavus.

Jõgeva maakonnas on 28 rahvaraamatukogu 54. töötajaga. Enam kui pooltel töötajatest on kõrgharidus. Probleemiks võib pidada töötajate suhteliselt kõrget vanust ja noorte väikest osakaalu.

Mitmed maakonna rahvaraamatukogud vajavad uusi ruume ning teised remonti, kuid viimaste aastate majanduslik kitsikus pole seda soosinud. Maakonna raamatukogude arvulised näitajad on viimasel aruandeperioodil langenud, kuid samas on vähenenud ka maakonna elanike arv. Maakonna keskraamatukogu koordineerib raamatukogude tööd ning oluliseim osa selles on keskraamatukogu kogude arenduse osakonnal. Samuti korraldab keskraamatukogu koolitusi ning vahendab raamatukogude vahelist laenutust.

Uurimustöö tulemusena selgus, et Jõgevamaa 28. rahvaraamatukogust puudub arengukava 25. rahvaraamatukogul. Jõgevamaa rahvaraamatukogude juhatajad on üldiselt rahul sellega, mis on raamatukogude kohta kirjas valla arengukavades, kuigi intervjuudes vallavanematega selgus, et ega erilisi arutelusid sellel teemal ei peeta. Raamatukogude juhatajad on siiski reeglina kaasatud arengukava koostamise protsessi, ehk siis nad saavad kaasa rääkida, mis arengukavva kirja saab. Viimase otsuse teeb siiski valla volikogu, kes selle dokumendi kinnitab.

Jõgeva maakonna omavalitsusjuhid leiavad, et valdades on rahvaraamatukogusid piisavalt. Elanikkond saab kätte rahvaraamatukogude poolt pakutavad teenused. Lõputöö tulemusena saab väita, et raamatukogu on oluline asutus nii lapsele, õpilasele, üliõpilasele kui ka pensionärile ning omavalitsusjuhid raamatukogude vähenemist oma valdades ette ei näe. Tuleb tegeleda sellega, et rahvaraamatukokku leiaks tee nii laps, õpilane kui ka vanemaealine lugeja. Jõgevamaa omavalitsuse juhid teavad rahvaraamatukogu peaeesmärki, milleks on teavikute kohalkasutus ja kojulaenus ning üldkasutatava andmesidevõrgu kaudu avalikule teabele juurdepääsu võimaldamine. Kõik vallavanemad tõid välja raamatute, ajakirjade ning ajalehtede kalliduse, mis piirab inimeste võimalusi neid ise soetada. Koostöö rahvaraamatukogu juhatajate ja vallavanemate vahel on hea. Suurim koostöö punkt on siiski kõik see, mis seondub rahaga: eelarve, palgatõus, ürituse korraldamine.

Omavalitsusjuhtide arvamusel puudub rahvaraamatukogudel arengukava, kuna seadusandlus ega ka vallavalitsus ise ei nõua seda ning seda peetakse ebavajalikuks dokumendiks. Piisab kui rahvaraamatukogud on sisse kirjutatud valla arengukavadesse. Oluliseks peetakse raamatukogude püsijäämist piirkondades ning eelarve võimalustele kohaselt raamatukogude toetamist, arendamist. Suureks mureks on elanikkonna muutumine, seda eriti maal.

Arengukava koostamist soosivad tegurid:

- Kahepoolne huvi - omavalitsus suhtub raamatukogusse kui võrdväärse partnerisse ja ootab raamatukogult arengukava koostamist või selle koostamises osalemist.
- Raamatukogu suhtub arengukavasse kui võimalusse fikseerida dokumendina raamatukogu hetkeseis ja arengusuunad.
- Oskus ja valmidus - raamatukogutöötaja on valmis selgeks mõtlema ja formuleerima oma nägemust raamatukogu hetkeseisust, vajadustest ja tulevikust.
- Koostöö raamatukogu ja omavalitse vahel.
- Arengukava seotus eelarvega - arengukava on eelarve koostamisel aluseks.

Arengukava koostamist pidurdavad tegurid:

- Vastuolu eesmärkide elluviimisel, ei ole mõtet kirjutada dokumenti kirjutamise pärast.
- Ei teadvustata arengukava vajalikkust ja otstarvet.
- Omavalitsuse ignoreeriv suhtumine.

- Raamatukogu poolne eitav hoiak (nagunii ei muutu midagi, veel üks lisatöö).
- Puudub omavalitsuse poolne nõue arengukava koostada.
- Arengukava koostamiseks vajalike oskuste puudumine.

Lõputöö tulemusena saab väita, et rahvaraamatukogude juhatajad ja vallavanemad teevad vallaarengukava koostamise juures koostööd, kuid arengukavades ei ole rahvaraamatukogud reeglina areneva asutusena siiski kirjas. Omavalitsusjuhid suhtuvad rahvaraamatukogudesse positiivselt, leitakse pigem, et rahvaraamatukogudel ei ole vaja eraldiseisvat arengukava. Pakutakse rahvaraamatukogude juhatajatele võimalust lisada lõik raamatukogu arengu kohta valla arengukavva. Omavalitsusjuhid soovivad, et raamatukogud kultuuriasutustena kindlasti jääksid püsima ja tegutseksid edasi.

Kokkuvõtvalt saab väita, et keskraamatukogu ja omavalitsusjuhtide vahel on hea koostöö, kuid osaliselt on omavalitsusjuhtidele arusaamatu maakonna keskraamatukogu jõuline sekkumine omavalitsuste poolt ülal peetavate rahvaraamatukogude tegevusse.

Analüüsi tulemuste põhjal võib väita, et praegusel arenguetapil on arengukava roll raamatukogude edendamisel nõrk.

KASUTATUD ALLIKAD

Aiaots, J. 25.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Põltsamaa. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Alev, R. 04.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. K. Ilmjärv. Pajusi. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Ernits, M. 22.04.2013. *E-mail: raamatukogu arengukava*. K. Ilmjärv. [E-mail]. Autori valduses.

Haljaste, K-L., Keskspaik, A., Noorkõiv, R., Pirso, A., Sepp, V. 2006. *Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus: arengukava kui Euroopa Liidu struktuuritoetuste aruka kasutamise eeldus*. EV Siseministeerium; Konsultatsiooni- ja koolituskeskus GEOMEDIA. Tartu – Tallinn. https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_Raamat.pdf (03.02.2013).

Haljaste, K-L., Keskspaik, A., Noorkõiv, R., Pirso, A., Sepp, V. 2007. *Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus: arengukava kui Euroopa Liidu struktuuritoetuste aruka kasutamise eeldus*. EV Siseministeerium; Konsultatsiooni- ja koolituskeskus GEOMEDIA. Tartu – Tallinn. https://www.siseministeerium.ee/public/Kohaliku_omalitsuse_arendustegevus.pdf (03.02.2013).

Haljaste, O. 2003. *Vara raamatukogu arengukava 2003–2006*. Kursusetöö. Viljandi Kultuurikolledž.

Holm, K., Jedomskihh, J., Kasemets, K., Kasemets, L., Pikner, T. 2004. *Avatud noortekeskuste arendamine mitmekultuurilises ühiskonnas: Arengukava koostamise käsiraamat*. AS Esko Koolitus ja Konsultatsioonid. Tallinn. http://www.ank.ee/failid/koolitus/abimaterjalid/arengukava_koostamise_ja_rakendamise_kasiraamat.pdf [Elektroniline teavik](19.03.2013).

Ilmjärv, K. 2012. *Rahvaraamatukogude arengukavad Jõgeva maakonnas 2012.a*. Viljandi Kultuuriakadeemia. [Seminaritöö]. Viljandi.

Jõgeva valla arengukava. 2012. <http://piksel.ee/dogre/jogeva/index.php?module=32&op=1&id=6349> (17.03.2013).

Jääger, R. 18.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Tabivere. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kasepää valla arengukava. 2008. <https://kasepaa.kovtp.ee/documents/149810/967082/Kasep%C3%A4%C3%A4+valla+arengukava+2018.pdf> (16.03.2013).

Kiis, S. 21.01.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Palamuse. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. RT I 1993, 37, 558; RT I 2004, 56, 399. <https://www.riigiteataja.ee/akt/908876> (06.05.2013).

Kostromin, P. 06.03.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Mustvee. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kull, R. 30.01.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Torma. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kurg, E. 07.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Jõgeva. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kuus, R. 11.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Puurmani. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Kübar, M. 26.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Jõgeva. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Leini, S. 2003. *Koosa raamatukogu arengukava 2003–2006*. Viljandi Kultuurikolledž. [Kursusetöö]. Viljandi.

Morozov, J. 06.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Palamuse. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Niit, M-L. 2013. *Keskraamatukogude arengukavade võrdlus ja analüüs*. Viljandi Kultuuriakadeemia. [Seminaritöö]. Viljandi.

Noorkõiv, R. 2002. *Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamise soovitusel* http://www.geomedia.ee/materjal/raamat_binary.pdf (03.02.2013).

Normak, A. 1997. *Raamatukogu arengukava koostamisest*. Raamatukogu, nr 3 lk 6.

Pajusi Valla arengukava. 2012.

https://pajusi.kovtp.ee/et/c/document_library/get_file?uuid=e47950a1-d392-4670-b684-85d1f6a0a1a5&groupId=168859 (18.03.2013).

Pala Valla arengukava. 2007.

http://www.pala.ee/files/menu/igusaktid_2007/2008011102142525arengukava_2008_2019.rtf (17.03.2013).

Palamuse valla arengukava. 2007.

<https://palamuse.kovtp.ee/documents/141590/148732/Palamuse+valla+arengukava+2008-2016.pdf> (16.03.2013).

Puurmani valla arengukava. 2008.

[http://www.puurmani.ee/files/menu/Korrad ja eeskirjad 1/2009022702112828puurmani valla arengukava 08 versioon.pdf](http://www.puurmani.ee/files/menu/Korrad_ja_eeskirjad_1/2009022702112828puurmani_valla_arengukava_08_version.pdf) (16.03.2013).

Põltsamaa valla arengukava. 2011.

http://delta.andmevara.ee/poltsamaa_vald/fail/30603/P%C3%B5ltsamaa%20valla%20arengukava%202004-2016.doc (17.03.2013).

Rahvaraamatukogu seadus. RT I 1998, 103, 1696; RT I 2007, 19, 93.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12798044> (05.05.2013).

Kultuuriministeerium. 2012. *Rahvaraamatukogude aruanded. 2012*.

http://www.kul.ee/webeditor/files/raamatukogude_aruanded/2012/J6gevamaa_aastaruanne_2012.pdf (07. 05. 2013).

Rimmel, R. 02.04.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Põltsamaa. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Saare valla arengukava. 2006.

https://saarevv.kovtp.ee/et/c/document_library/get_file?uuid=bdf1e682-9360-4e8c-b25b-b7c0d665f8b6&groupId=128762 (16.03.2013).

SWOT – analüüs. 2012. <http://www.juhtimine.ee/763602/swot-analuus/> (03.02.2013).

Tabivere valla arengukava. 2010.

<https://tabivere.kovtp.ee/documents/1554243/2271262/Tabivere+valla+arengukava+aastateks+2005-2018.pdf> (18.03.2013).

Tamm, H. 2012. *Tudengid koostavad rahva abil raamatukogu arengukava*.

http://www.jkrk.ee/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=1498:tudengid&catid=84:meediakajastus-&Itemid=129 (14. 04. 2013).

Torma valla arengukava. 2011.

https://torma.kovtp.ee/et/c/document_library/get_file?uuid=920030cc-5b59-4fe0-8027-eb3d569108d7&groupId=128770 (17.03.2013).

Tõnson, T. 11.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Põltsamaa. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Vahtramäe, E ja Põld, P. 2009. *Äriplaani koostamise juhend*.

http://www.lvrkk.ee/kristiina/ariplan/42_missioon.html (03.02.2013).

Vooder, J. 06.03.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Kasepää. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

Weinrauch, J. 12.02.2013. *Intervjuu: raamatukogu arengukava*. Pala. K. Ilmjärv. [Helisalvestis]. Autori valduses.

LISAD

Lisa 1 Intervjuus kasutatud küsimused vallavanematele

1. Mitu rahvaraamatukogu on teie vallas?
2. Kuidas Teile tundub, kas rahvaraamatukogude arv vallas on piisav?
3. Kas rahvaraamatukogud teie vallas täidavad oma eesmärgi?
4. Kui ei, siis miks Te nii arvate?
5. Milline on koostöö rahvaraamatukogu juhataja ja Teie vahel?
6. Kas rahvaraamatukogude direktorid on koostööaltid?
7. Kas teie vallas olevatel rahvaraamatukogudel on arengukava?
8. Kas rahvaraamatukogud teie vallas koostavad arengukava tegevuskavasid?
9. Millised oleksid raamatukogu võimaliku arengukava koostamise positiivsed tegurid?
10. Millised oleksid raamatukogu võimaliku arengukava koostamise negatiivsed tegurid?
11. Millistel põhjustel ei ole teie vallas olevatel rahvaraamatukogudel arengukava?
12. Kas rahvaraamatukogud on sisse kirjutatud valla arengukavva?
13. Kelle kaasabil valmis lõplik otsus, milline lõik kajastab raamatukogu vallaarengukavas?
14. Kui palju toimus arutlusi selle üle, mida ja kui palju raamatukogu kohta arengukavva sisse saab?
15. Kas rahvaraamatukogu juhatajatega tehakse selles osas koostööd, küsitakse nende käest, mida valla arengukavas kirjutada?
16. Milline on koostöö maakonna keskraamatukoguga?

Lisa 2 Intervjuu küsimused linnapeadele

1. Mitu rahvaraamatukogu on teie linnas?
2. Kuidas Teile tundub, kas rahvaraamatukogude arv linnas on piisav?
3. Kas rahvaraamatukogu teie linnas täidab oma eesmärgi?
4. Kui ei, siis miks Te nii arvate?
5. Milline on koostöö rahvaraamatukogu direktori ja Teie vahel?
6. Kas rahvaraamatukogu direktor on koostööaldis?
7. Kas teie linnas oleval rahvaraamatukogul on arengukava?
8. Kas rahvaraamatukogu teie linnas koostab arengukava tegevuskava?
9. Millised oleksid/on raamatukogu võimaliku arengukava koostamise positiivsed tegurid?
10. Millised oleksid/on raamatukogu võimaliku arengukava koostamise negatiivsed tegurid?
11. Millistel põhjustel ei ole teie vallas olevatel rahvaraamatukogudel arengukava?
12. Kas rahvaraamatukogu on sisse kirjutatud linna arengukavva?
13. Kelle kaasabil valmis lõplik otsus, milline lõik kajastab raamatukogu linnaarengukavas?
14. Kui palju toimus arutlusi selle üle, mida ja kui palju raamatukogu kohta arengukavva sisse saab?
15. Kas rahvaraamatukogu juhatajaga tehakse selles osas koostööd, küsitakse nende käest, mida linna arengukavas kirjutada?
16. Milline on koostöö maakonna keskraamatukoguga ning sealse direktoriga?

Lisa 3 Jõgeva maakonna rahvaraamatukogud ja nende arengukavade olemasolu

Põltsamaa linn	Jõgeva maakonna Keskraamatukogu	Arengukava olemas
Jõgeva linn	Jõgeva Linnaraamatukogu	Arengukava koostamisel
Mustvee linn	Mustvee Linnaraamatukogu	Arengukava olemas
Jõgeva vald	• Kuremaa Raamatukogu • Laiuse Raamatukogu • Siimusti Raamatukogu • Vaimastvere Raamatukogu • Vägeva Raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad, kuid valla arengukavas on punktidenä välja toodud raamatukogude tugevused, nõrkused ja probleemid, ning arenguvajadused (Jõgeva valla arengukava 2008)
Kasepää vald	• Kasepää Raamatukogu • Raja Raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad, kuid valla arengukavas on kirjas arengueesmärkide seas: „raamatukogude kujundamine kõigile kättesaadavaks info- ja vaba aja keskusteks“ ning tegevuskavas on kirjas: „raamatukogudele tehniliste vahendite soetamine“ (Kasepää valla arengukava 2008)
Pajusi vald	• Aidu raamatukogu • Pajusi raamatukogu • Tapiku raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Valla arengukavas on antud hetkeolukord ning eesmärgiks on tagada kõigi raamatukogude säilimine ja jätkata avaliku interneti punktide arendamist. (Pajusi valla arengukava 2011)
Pala vald	• Lümati raamatukogu • Pala raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Valla arengukavas on raamatukogude hetkeolukord, eesmärgina Lümati raamatukogu laiendamine ja kaasajastamine. (Pala valla arengukava 2007)
Palamuse vald	• Kaarepere raamatukogu • Palamuse raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Valla arengukavas 3 lauset raamatukogude iseloomustamiseks. (Palamuse valla arengukava 2007)
Puurmani vald	• Puurmani raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad.

	• Saduküla raamatukogu	Valla arengukavas kirjas paari lauseline hetkeolukord ning eesmärk ja 3 ülesannet (Puurmani valla arengukava 2008)
Põltsamaa vald	• Põltsamaa valla raamatukogud (Adavere, Esku, Lustivere)	Eraldi arengukavad puuduvad. Valla arengukavas on välja toodud 5 eesmärki raamatukogude tegevuses. (Põltsamaa valla arengukava 2011)
Saare vald	• Saare raamatukogu • Voore raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Saare valla arengukavas ei ole raamatukogudest juttu.
Tabivere vald	• Elistvere raamatukogu • Maarja raamatukogu • Tabivere raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Tabivere valla arengukavas on raamatukogude lühitutvustus ning arengusuundadena välja toodud: teostada remont Maarja-Magdaleena ja Elistvere raamatukogudes, laiendada Maarja raamatukogu; Tabivere raamatukogusse välja ehitada ruum ajakirjade ja ajalehtede säilitamiseks. (Tabivere valla arengukava 2010)
Torma vald	• Sadala raamatukogu • Torma raamatukogu • Tõikvere raamatukogu	Eraldi arengukavad puuduvad. Valla arengukavas on lühike raamatukogude ülevaade ning Torma valla SWOT analüüsis on valla kolm raamatukogu välja toodud tugevusena ehk hea sotsiaalse taristuna.

SUMMARY

A development plan is a document, which comprises the vision of future for an organisation. It clearly states the main goals of the organisation and shows how to reach them.

The purpose of this paper is to explore the factors that favour and the factors that disfavour the compilation of public libraries' development plans in Jõgeva County. This paper is sequel to my seminar paper "Development plans in Jõgeva County's public libraries in 2012" (Ilmjärv 2012). In seminar paper there were analysed library managers' opinions about the essence, need and ways of compiling development plans, but in current paper the respective thoughts of leaders of local governments were added.

The author used qualitative research methods and gathered data with semi-structured interviews, which were combined both, open conversation and previously set up questions.

To describe the current situation, author used the reports of public libraries from the year 2012. In Jõgeva County, there are 13 municipalities – three town municipalities and ten rural municipalities. The number of public libraries is 28. A number of public libraries need new rooms and others need some repairing, but the recent economic difficulties did not allow it. Jõgeva County Central Library as the main coordinator of the work of libraries all around the county also organises trainings for librarians.

As the result of the enquiry it turned out that 25 from 28 public libraries in Jõgeva County do not have a separate development plan. Generally the managers of the libraries are satisfied with the vision, which is described in the development plan of the whole municipality. The local government leaders stated that there has not been a discussion about adding more thorough visions about libraries in the development plans. Usually the library managers are included in the compiling process of the development plan, which means they can give their contribution to the plan. The final decision is still made by municipality's council, who verifies this document.

The local government leaders in the Jõgeva County consider the number of public libraries in the county is sufficient and the habitants can use the services that libraries provide them with. As a result of this study it can be said that library is an important institution for children, students, but

also for pensioners and therefore the local governments' leaders of different municipalities do not foresee that the number of libraries will start to decrease in the future. On the contrary, more children, students and senior citizens should start visit library more often. The local governments' leaders of the Jõgeva County municipalities are aware of the main goal of the public library. All of them brought out that books, magazines and newspapers are too expensive and for that reason people cannot afford to buy them. The cooperation between the local governments and public libraries is good. Libraries and local governments work together the most when it comes to financial tasks: budget, potential salary raises, but also organising different events.

One possible reason, why most of the public libraries do not have development plans is that plans are not required in state legislature nor by local governments. Therefore it is not considered as too necessary document and the fact that some paragraphs, stating about development of local library, included into local government's development plan, is considered sufficient enough. Maintaining public libraries in different municipalities is regarded to be very important, as well as supporting and developing libraries even further. The main concern is the decrease of population, mainly in the countryside.

Factors in favour of development plans:

- Mutual interest – local government takes library as an equal partner and expects library to compile a development plan or participating in the process.
- Library considers the development plan as an opportunity to fix the position where library currently stands and also possible further development paths.
- Skills and willingness – library worker is willing to think through and formulate his/her own view of library's present state, needs and future.
- Cooperation between library and local government.
- Connection between development plan and budget – development plan should be the ground when compiling the budget.

Factors that disfavour of compiling the development plan:

- Conflict, when goals are fulfilled. There is no point in writing document just for the sake of the document itself.
- Not acknowledging the need and purpose of the development plan.

- Local authorities are ignoring the process.
- Negative attitude from the side of libraries – ‘the plan is just another obligation that does not really change anything’.
- Local authorities do not require the development plan.
- Insufficient skills to compile the development plan.

As a result it can be stated that library managers and local government leaders do cooperate during the process of compiling the development plan for local government, but usually public libraries are not considered in the plan as ‘developing institution’ as such. Local authorities approve libraries, relate to them positively but find that they do not need a separate plan, where the future visions have been brought out. Public libraries are offered to add their own potential visions about future in overall development plan of a municipality. Local authorities wish that libraries will stay and carry on their tasks as a cultural institution. In conclusion, even though the collaboration between local government and library is good, the mayors do not understand why central library interferes in public libraries’ doings, when the main financing comes from local municipalities. All in all, after the analysis, currently the role of libraries’ development plans is weak, it should become more important.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **KATRE ILMJÄRV**
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: 21.04.1976)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose
**JÕGEVA MAAKONNA RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUKAVADE
KOOSTAMIST SOOSIVAD JA PIDURDAVAD TEGURID,**
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on **VALLO KELDER,**
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **21.05.2013**